

Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2008 roku

**REGION FADN 795
MAZOWSZE I PODLASIE**

Część II. Analiza wyników standardowych

WARSZAWA 2010

Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2008 roku

**REGION FADN 795
MAZOWSZE I PODLASIE**

Część II. Analiza wyników standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

dr inż. Dariusz Osuch

mgr Krzysztof Zmarzłowski

Warszawa 2010

Redakcja techniczna
Dariusz Osuch
Renata Płonka

Projekt okładki
Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-031-9

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
- Państwowy Instytut Badawczy
Zakład Rachunkowości Rolnej
00-950 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, skr. poczt. nr 984
Tel.: (0 22) 505 44 39
Tel./faks: (0 22) 826 93 22
E-mail: portal@fadn.pl
Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

1.	Uwagi wstępne	7
2.	Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionie FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN	8
2.1.	Pole obserwacji gospodarstw z regionu Mazowsze i Podlasie	8
2.2.	Pole obserwacji Polskiego FADN	8
3.	Analiza wyników standardowych.....	10
3.1.	Wyniki standardowe według typów rolniczych	10
3.1.1.	Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych	10
3.1.2.	Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych	12
3.2.	Wyniki standardowe według klas wielkości ekonomicznej.....	24
3.2.1.	Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	24
3.2.2.	Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	26
3.3.	Wnioski	38

Spis wykresów

Wykres 1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Mazowsze i Podlasie	8
Wykres 2	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN	9
Wykres 3	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	10
Wykres 4	Pogłowie zwierząt według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)	10
Wykres 5	Nakłady pracy według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych AWU).....	11
Wykres 6	Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według typów rolniczych	11
Wykres 7	Poziom i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	12
Wykres 8	Udział dzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych.....	12
Wykres 9	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	13
Wykres 10	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	14
Wykres 11	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	14
Wykres 12	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	15
Wykres 13	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	15
Wykres 14	Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według typów rolniczych	16
Wykres 15	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych	16
Wykres 16	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych.....	17
Wykres 17	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	17
Wykres 18	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	18

Wykres 19	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	18
Wykres 20	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych.....	19
Wykres 21	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	19
Wykres 22	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	20
Wykres 23	Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych.....	20
Wykres 24	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych..	21
Wykres 25	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych.....	21
Wykres 26	Struktura aktywów według typów rolniczych.....	22
Wykres 27	Struktura aktywów trwałych według typów rolniczych.....	22
Wykres 28	Struktura aktywów obrotowych według typów rolniczych.....	23
Wykres 29	Struktura pasywów według typów rolniczych.....	23
Wykres 30	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	24
Wykres 31	Pogłowie zwierząt według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	24
Wykres 32	Nakłady pracy według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych AWU).....	25
Wykres 33	Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas wielkości ekonomicznej.....	25
Wykres 34	Poziom s i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej.....	26
Wykres 35	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej.....	26
Wykres 36	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	27
Wykres 37	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	27
Wykres 38	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	28
Wykres 39	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	28
Wykres 40	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	29
Wykres 41	Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według klas wielkości ekonomicznej.....	29
Wykres 42	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	30
Wykres 43	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	30
Wykres 44	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	31
Wykres 45	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	31
Wykres 46	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej.....	32
Wykres 47	Udział kosztów czynników zewnętrznych do wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej.....	32
Wykres 48	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	33
Wykres 49	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	33

Wykres 50	Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	34
Wykres 51	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	35
Wykres 52	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	35
Wykres 53	Struktura aktywów według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 54	Struktura aktywów trwałych według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 55	Struktura aktywów obrotowych według klas wielkości ekonomicznej	37
Wykres 56	Struktura pasywów według klas wielkości ekonomicznej.....	37

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy ogółem (ang. Annual Work Unit).
c.u.	- jednostka monetarna (ang. currency unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa (ang. Directorate-General for Agriculture).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	- oznaczenie systemowe jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości krajów członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- Urząd Statystyczny Unii Europejskiej.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- standardowa nadwyżka bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).

1. Uwagi wstępne

Publikacja jest drugą częścią Wyników standardowych¹.

Opracowanie zawiera analizę graficzną wraz z prostym komentarzem dotyczącym wybranych parametrów opisujących wyniki uzyskane przez gospodarstwa rolne prowadzące rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w 2008 r. Wyniki te pochodzą z gospodarstw rolnych, których wielkość ekonomiczna, ustalona na podstawie danych rachunkowych i parametrów SGM „2002” wynosiła co najmniej 2 ESU. Analizowane dane są reprezentatywne dla pola obserwacji Polskiego FADN liczącego w danym roku 361 791 gospodarstwa towarowe w regionie Mazowsze oraz Podlasie.

Celem analizy jest ocena sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN w 2008 roku w regionie Mazowsze oraz Podlasie.

Gospodarstwa dla potrzeb analizy zostały pogrupowane według dwóch kryteriów, a mianowicie: typu rolniczego (TF8) oraz wielkości ekonomicznej (ES6).

W analizie wykorzystano wybrane zmienne charakteryzujące populację, zasoby produkcyjne gospodarstwa, produkcję i koszty, dopłaty do działalności operacyjnej oraz nadwyżki ekonomiczne.

¹ Osuch D., Zmarzłowski K.: „Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2008 r. Region Mazowsze i Podlasie. Część I Wyniki standardowe”, IERiGŻ, Warszawa 2010.

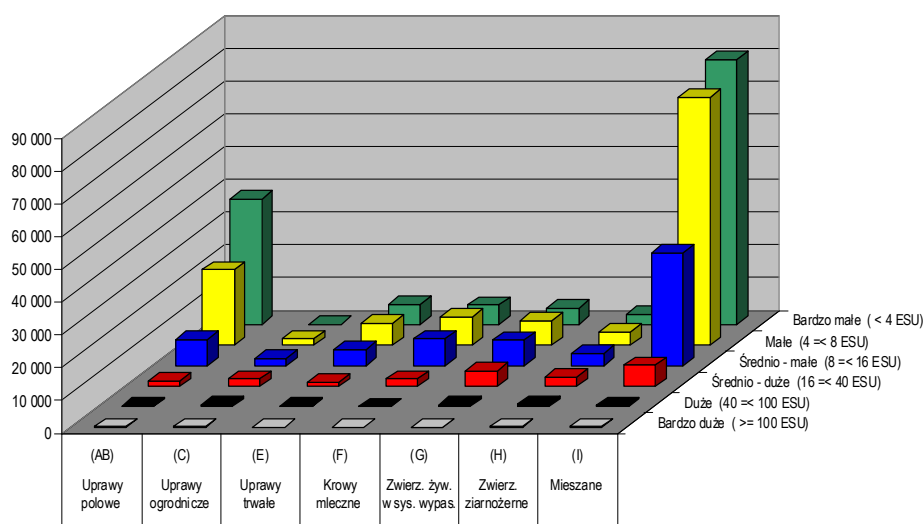
2. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionie FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw według dwóch klasyfikacji obowiązujących we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych oraz regionu FADN. Rozkłady zostały zaprezentowane na wykresach 1 i 2.

2.1. Pole obserwacji gospodarstw z regionu Mazowsze i Podlasie

W regionie Mazowsze i Podlasie w rozkładzie gospodarstw według typów i wielkości ekonomicznej dominujący udział stanowiły gospodarstwa mieszane o wyraźnie nie dużej wielkości ekonomicznej. Duży udział miały także gospodarstwa z uprawami polowymi oraz gospodarstwa mleczne, które są typowymi dla Podlasia.

Wykres 1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Mazowsze i Podlasie

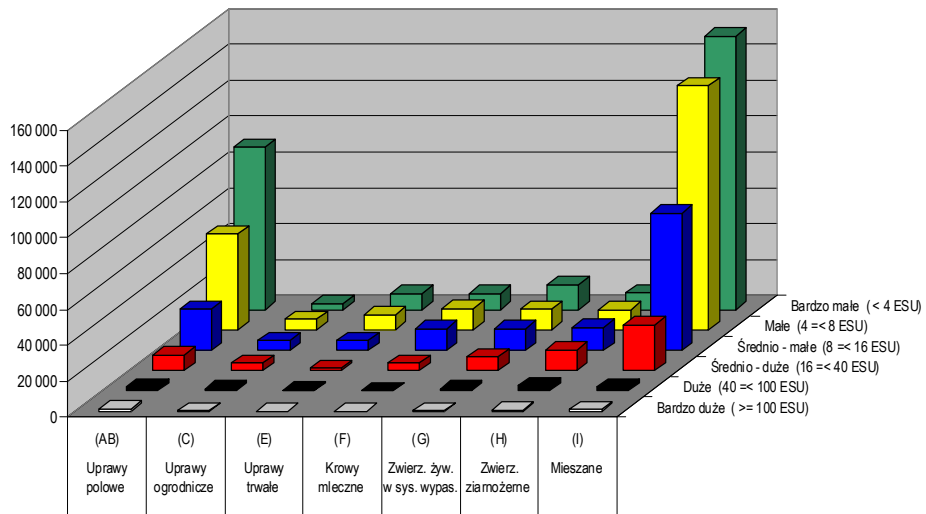

2.2. Pole obserwacji Polskiego FADN²

Zdecydowana większość gospodarstw rolnych w polu obserwacji (patrz: Wykres 2) lokowała się pod względem siły ekonomicznej w klasie poniżej 40 ESU. Wśród nich dominowały gospodarstwa o mieszanej działalności oraz specjalizujące się w uprawach polowych. Gospodarstw specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i trwałych było najmniej. Chów zwierząt żywionych w systemie wypasowym, w tym także krow mlecznych była bardziej popularna niż trzody i drobiu. Analizowany region 795 nie różnił się zasadniczo od pola obserwacji Polskiego FADN o czym świadczy podobna struktura gospodarstw.

² Dane dotyczące całej Polski.

Wykres 2 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN

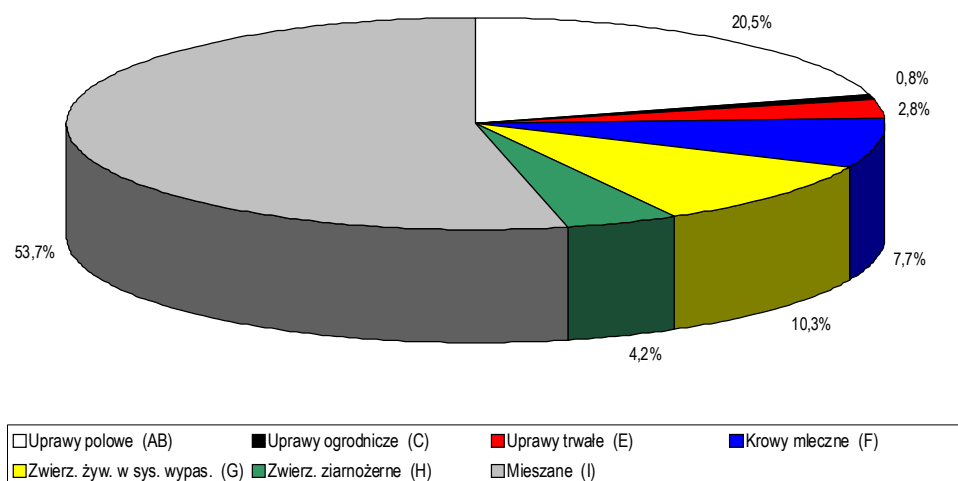
3. Analiza wyników standardowych

3.1. Wyniki standardowe według typów rolniczych

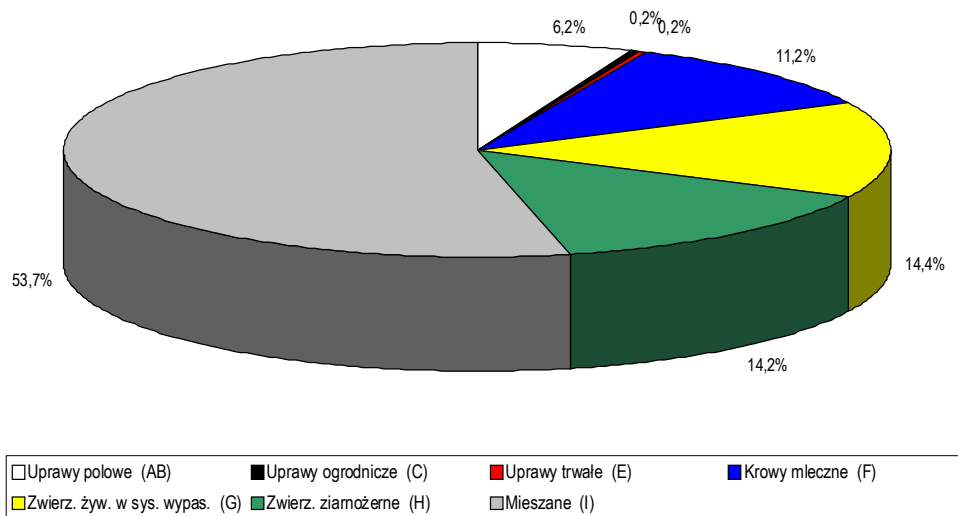
3.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych

Wykres 3 wskazuje, że największy obszar użytków rolnych posiadały gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (odpowiednio 54% i 21%). Najmniej było gospodarstw specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (niecały 1%).

Wykres 3 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

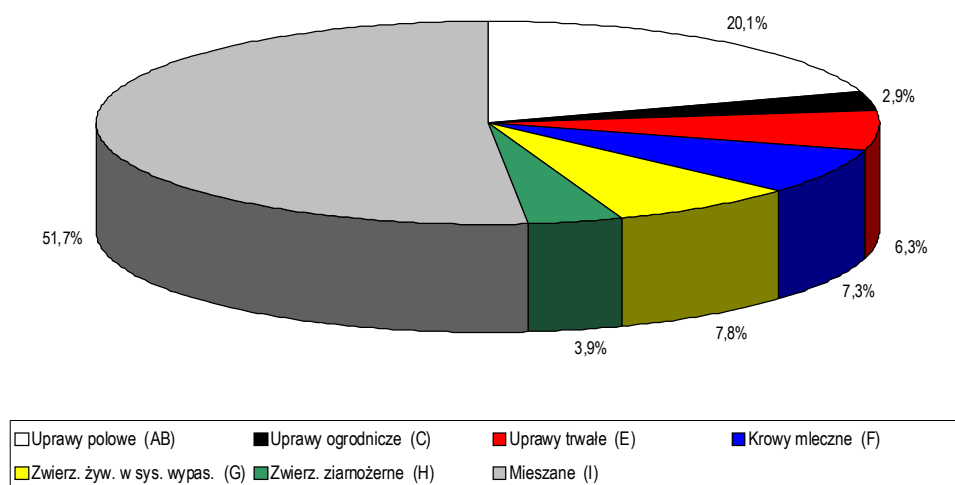
Wykres 4 Pogłowie zwierząt według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)

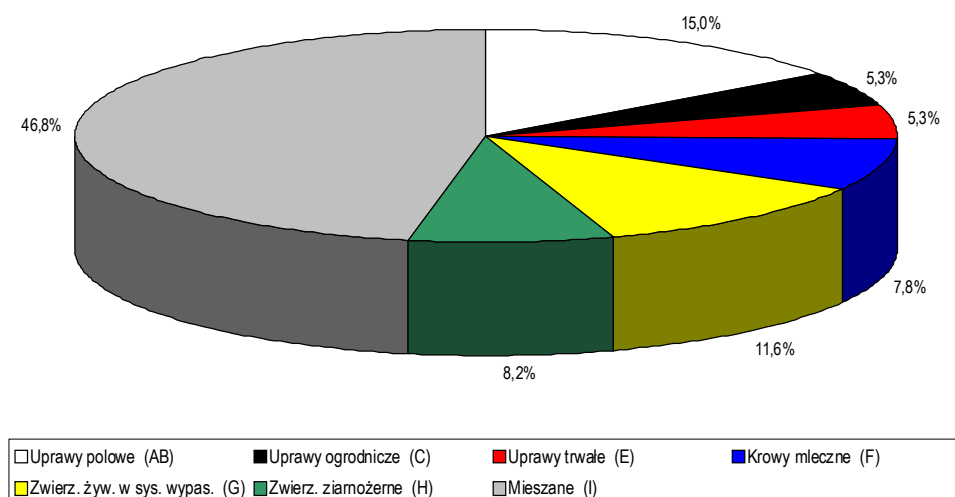
Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU), zobrazowany na wykresie 4, wskazuje, iż 54% pogłowia zwierząt skoncentrowane było w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą. Natomiast najmniej zwierząt występowało w typach uprawy trwałe i uprawy ogrodnicze (po 0,2%).

Odsetek osób pełnozatrudnionych w typie mieszanym, z produkcją roślinną i zwierzęcą, wyniósł 52%. Można zaobserwować, iż typy rolnicze o większej specjalizacji takie jak uprawy ogrodnicze absorbowały znacznie mniej nakładów pracy (3%) (patrz: Wykres 5).

Wykres 5 Nakłady pracy według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych AWU)

Wykres 6 Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według typów rolniczych

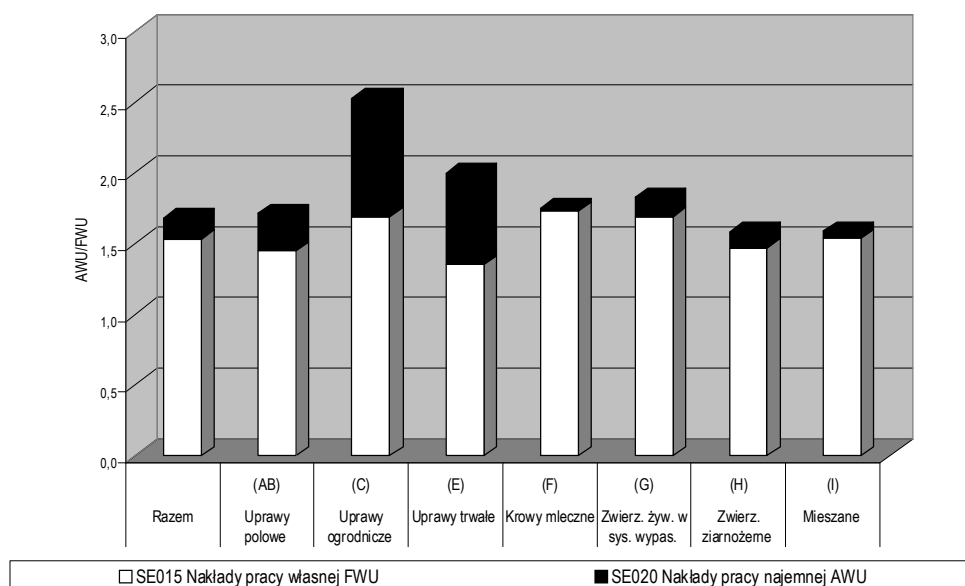
Największy udział w tworzeniu standardowej nadwyżki bezpośredniej (SGM) miały gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (47%). Trzy typy rolnicze: gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych systemem wypasowym, krów mlecznych oraz zwierząt ziarnożernych miały zbliżony udział w tworzeniu SGM. Udział ten wyniósł

odpowiednio 12% i po 8%. Z kolei gospodarstwa z uprawami polowymi miały 15% udział w generowaniu SGM. Pozostałe dwa typy łącznie nie przekroczyły 11% standardowej nadwyżki bezpośredniej badanej zbiorowości (patrz: Wykres 6).

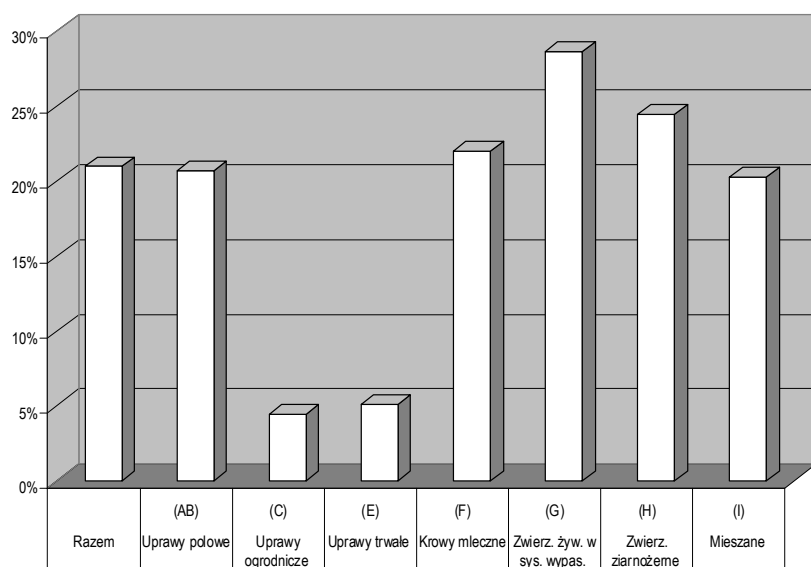
3.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych

W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych ponoszone były największe nakłady pracy, których podstawą była praca własna, jednakże z dużym udziałem pracy najemnej. W pozostałych typach rolniczych udział pracy najemnej był niewielki, a nakłady pracy własnej kształtowały się na poziomie około 1,5 FWU – jednostki przeliczeniowej pracy członków rodziny (patrz: Wykres 7).

Wykres 7 Poziom i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

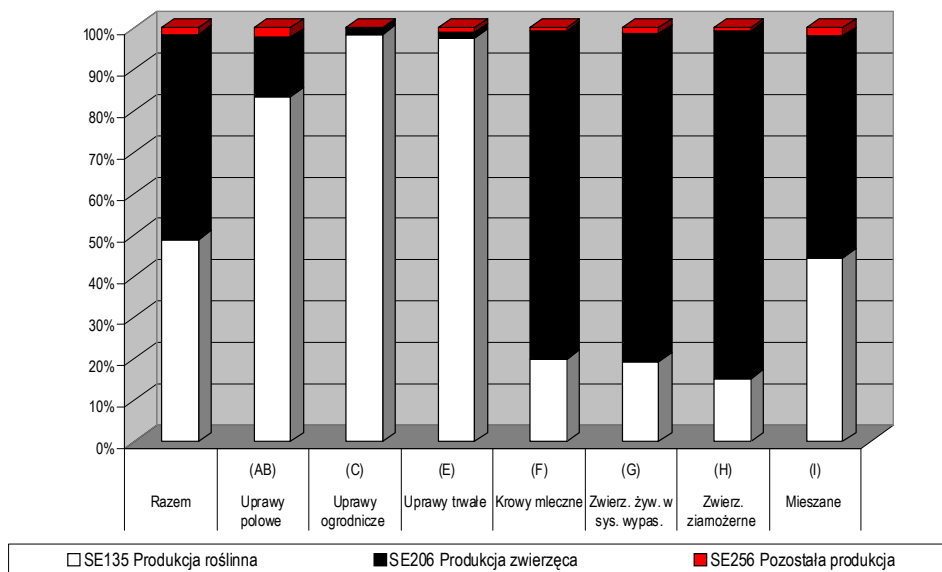
Wykres 8 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

W analizowanych gospodarstwach dodzierżawa ziemi zwiększa istotnie powierzchnię użytków rolnych. Najwięcej dodzierżawiały gospodarstwa z pięciu typów: specjalizujących się w chowie zwierząt żywionych systemem wypasowym, zwierząt ziarnożernych, krów mlecznych, w uprawach polowych i mieszanych (20% i więcej). Najmniejszy udział dodzierżawianej ziemi występował w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych i ogrodnicych – najprawdopodobniej ze względu na konieczne do poniesienia inwestycje długoterminowe związane z ziemią, rolnikom nie opłaca się czynić tego na ziemi dodzierżawionej (patrz: Wykres 8).

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych, polowych i ogrodnicych praktycznie całą wartość produkcji uzyskały tylko z produkcji roślinnej. W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych można zaobserwować niewielki udział produkcji zwierzęcej. W gospodarstwach z mieszaną produkcją udział produkcji zwierzęcej nieznacznie przewyższał udział produkcji roślinnej. W typach F, G i H nastawionych na chów zwierząt produkcja zwierzęca stanowiła ponad 80% produkcji ogółem. We wszystkich obserwowanych typach rolniczych pozostała produkcja³ była na niewielkim poziomie i stanowiła margines produkcji ogółem (patrz: Wykres 9).

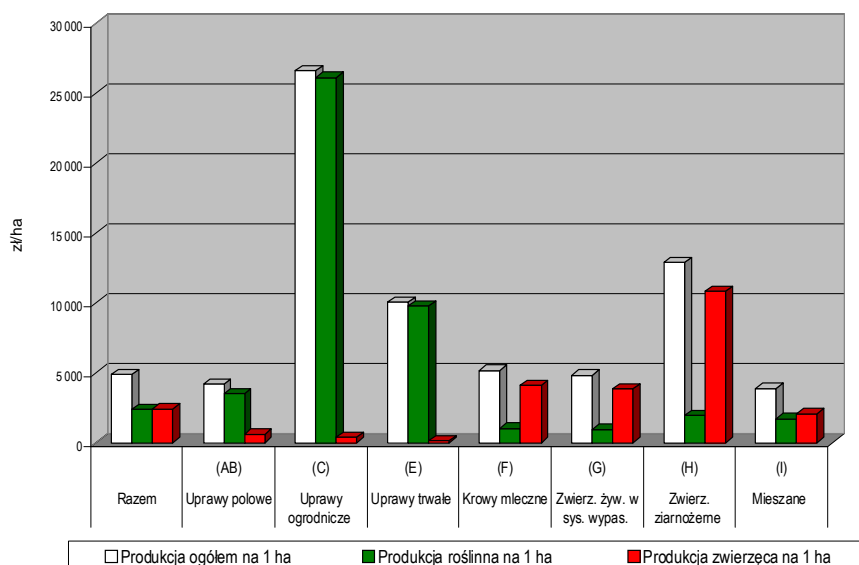
Wykres 9 **Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych**

W przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych najwięcej ogółem wyprodukowały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodnicych, hodowli zwierząt ziarnożernych oraz uprawach trwałych. Natomiast najmniejsza produkcja ogółem była w typie gospodarstw mieszanych oraz z uprawami polowymi (patrz: Wykres 10).

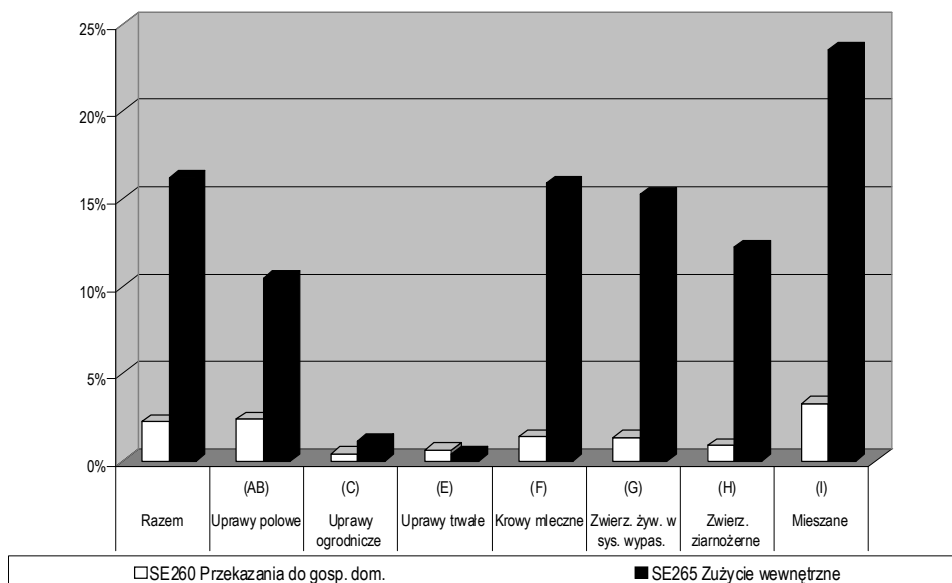
³ Do pozostałej produkcji rolniczej (SE256) zaliczamy: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrotowych, pozostałe produkty i przychody.

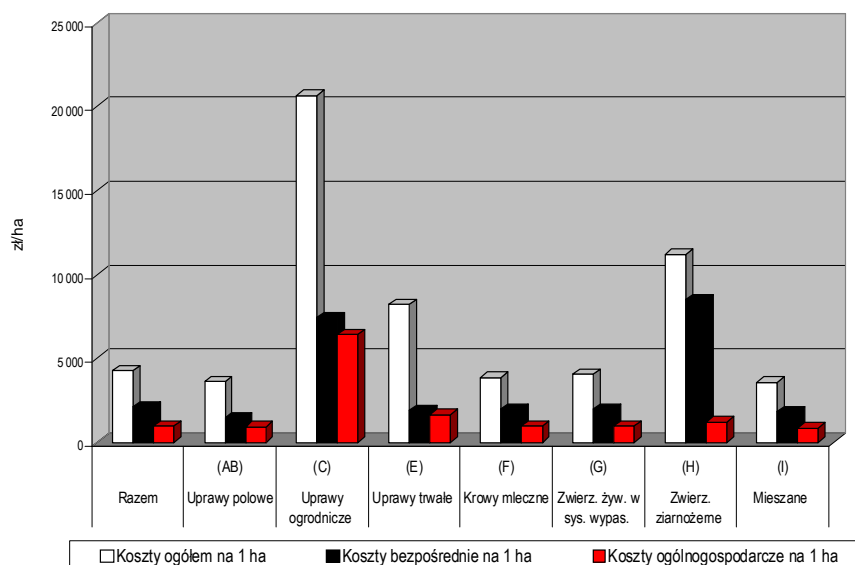
Wykres 10 **Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

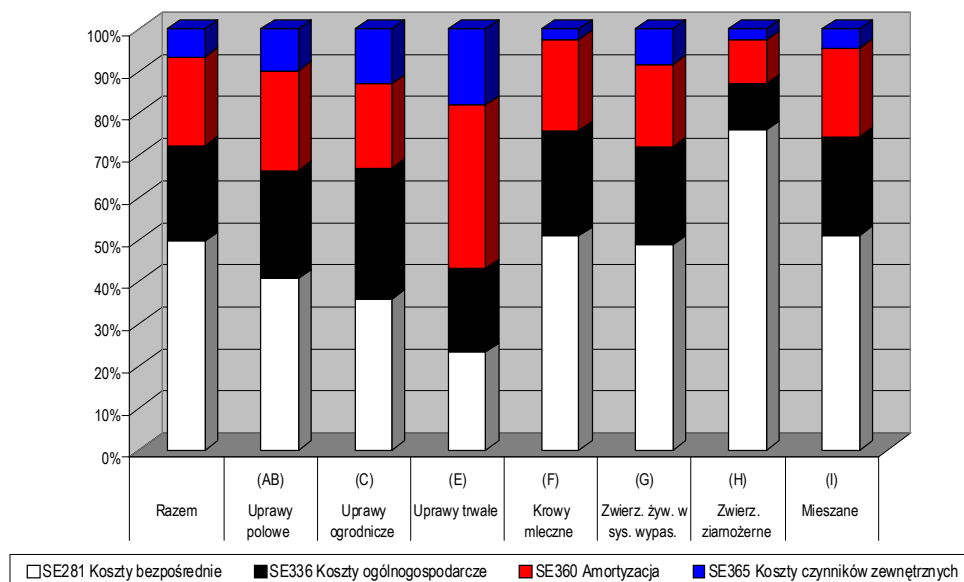
Zużycie wewnętrzne było największe (od 12% do prawie 24% produkcji ogółem) w gospodarstwach, w których hodowano zwierzęta (typy F, G, H, I), a praktycznie nie wystąpiło w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych. Jest to logiczna sytuacja, ponieważ gospodarstwa nastawione na produkcję zwierzęcą zużywają duże ilości pasz, co wiąże się ze zwiększeniem zużycia wewnętrznego. Udział przekazania do gospodarstwa domowego w wartości produkcji ogółem, kształtował się na zbliżonym poziomie dla wszystkich typów rolniczych i nie przekroczył 5% produkcji ogółem (patrz: Wykres 11). Największy udział tych przekazania zaobserwować można w gospodarstwach z produkcją mieszaną.

Wykres 11 **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych**

Wykres 12 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

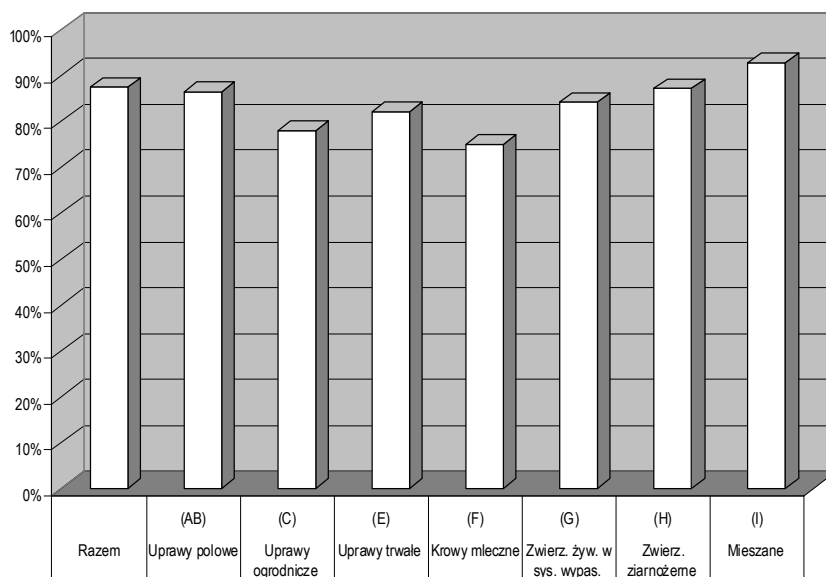
Koszty produkcji w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych kształtowały się w wielkościach zbliżonych do wartości produkcji na 1 ha użytków rolnych. W gospodarstwach z uprawami ogrodniczymi, uprawami trwałymi oraz chowem zwierząt ziarnożernych poziom kosztów produkcji był najwyższy. Koszty bezpośrednie były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych, a koszty ogólnogospodarcze były najwyższe w gospodarstwach ogrodniczych. (Patrz: Wykres 12).

Wykres 13 Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych

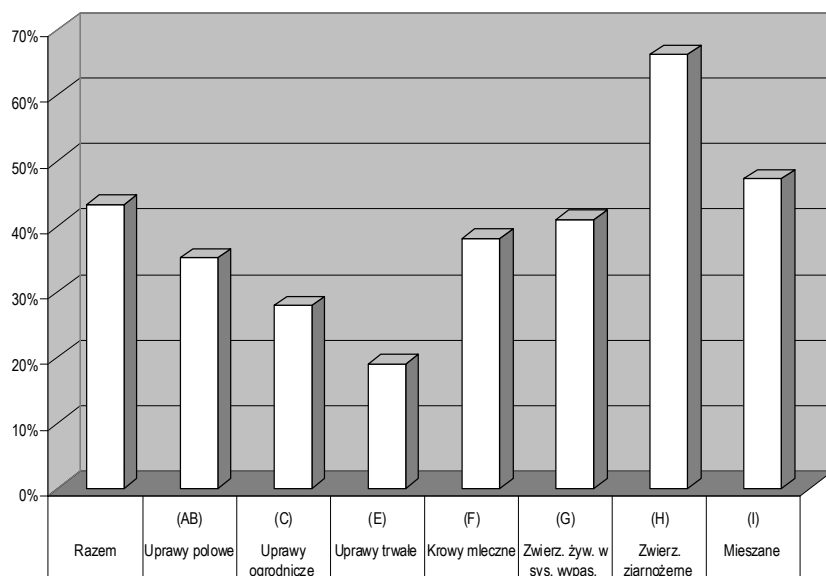
W gospodarstwach, w których występowały zwierzęta można zauważyć znaczny (ponad 45%) udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem. Widoczne jest to zwłaszcza w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych (ponad 70%). Koszty amortyzacji oraz koszty ogólnogospodarcze były najwyższe w gospodarstwach

specjalizujących się w uprawach trwałych (sady). Wysokie koszty ogólnogospodarcze występujące w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych wynikają z wysokich kosztów opatu i energii elektrycznej wykorzystywanej do ogrzewania szklarni. Koszty czynników zewnętrznych kształtował się na zbliżonym poziomie w typach F, H oraz I. W pozostałych typach koszty te były nieco wyższe. Głównie wynika to z faktu, że uprawy trwałe i ogrodnicze wymagają dużo nakładów pracy, co z kolei oznacza konieczność ponoszenia kosztów najmu. We wszystkich typach gospodarstw rolnych zaobserwowano, że wskaźnik względnej wysokości kosztów wahał się od około 75% do 93% (patrz: Wykres 13 i Wykres 14).

Wykres 14 Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według typów rolniczych

Wykres 15 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

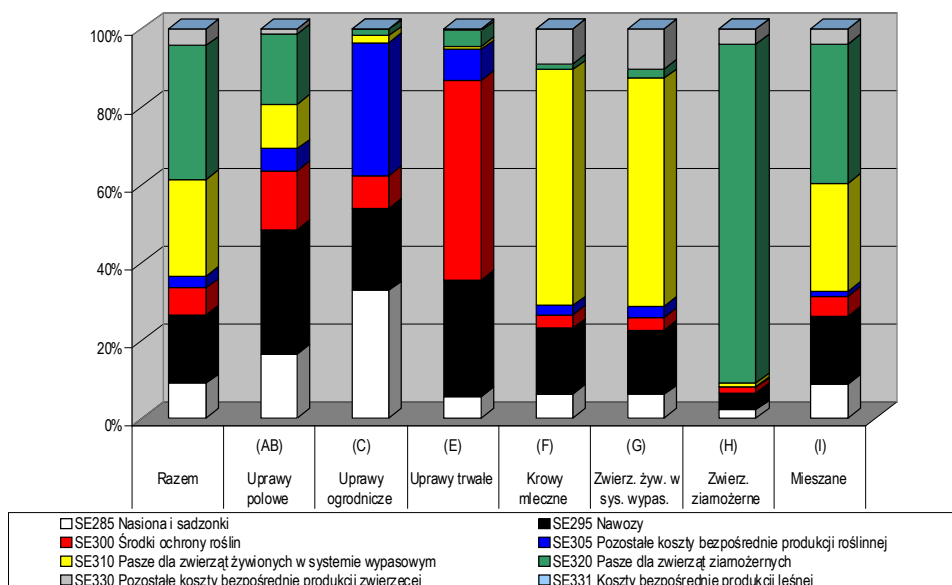

Koszty bezpośrednie w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych stanowiły 66% wartości produkcji. W typach F, G koszty te oscylowały w granicach 38 - 41%, zaś w typie I osiągnęły ponad 47% wartości produkcji. W pozostałych

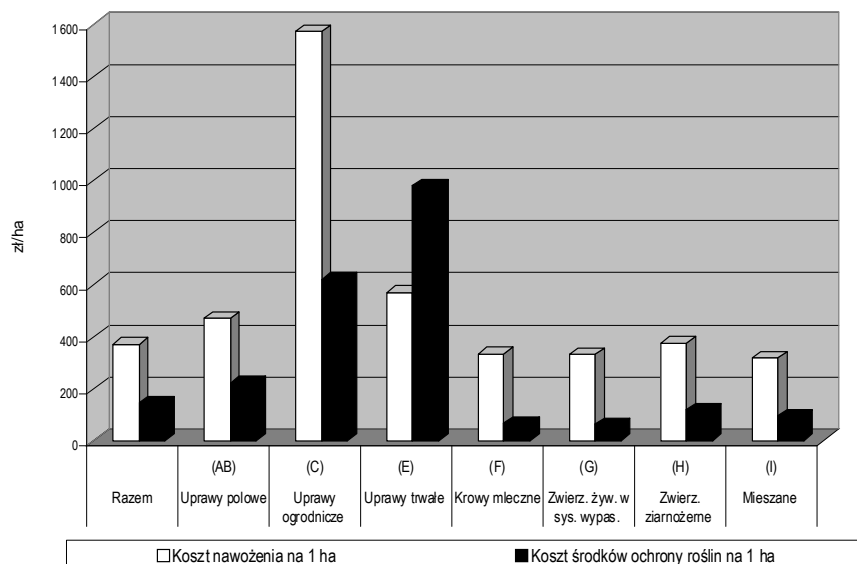
trzech typach relacja ta kształtowała się w przedziale od 19% do 35% wartości produkcji (patrz: Wykres 15).

Wśród kosztów bezpośrednich istotnymi pozycjami był zakup pasz w gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą (typ F, G, H). Również znaczące były: koszty nasion i sadzonek w gospodarstwach ogrodniczych, a także koszty środków ochrony roślin i nawozów w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych oraz polowych (patrz: Wykres 16).

Wykres 16 Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych

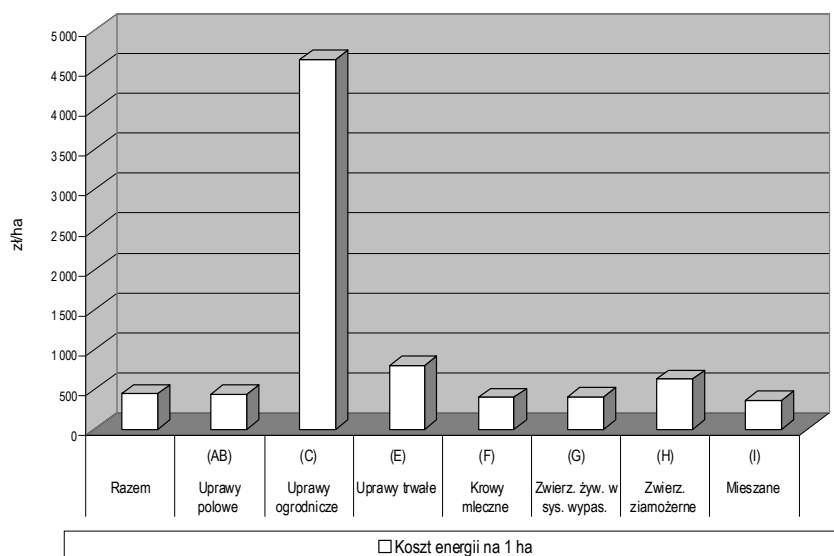
Wykres 17 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Zdecydowanie najwięcej nawozów i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych przeznaczyły gospodarstwa z uprawami ogrodniczymi i uprawami trwałymi (patrz: Wykres 17). Najmniej kosztów tego rodzaju poniosły gospodarstwa mieszane oraz specjalizujące się w chowie zwierząt. Podobna sytuacja wystąpiła w przypadku kosztów energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych. Tutaj zdecydowanie najwięcej środków pieniężnych na ten cel

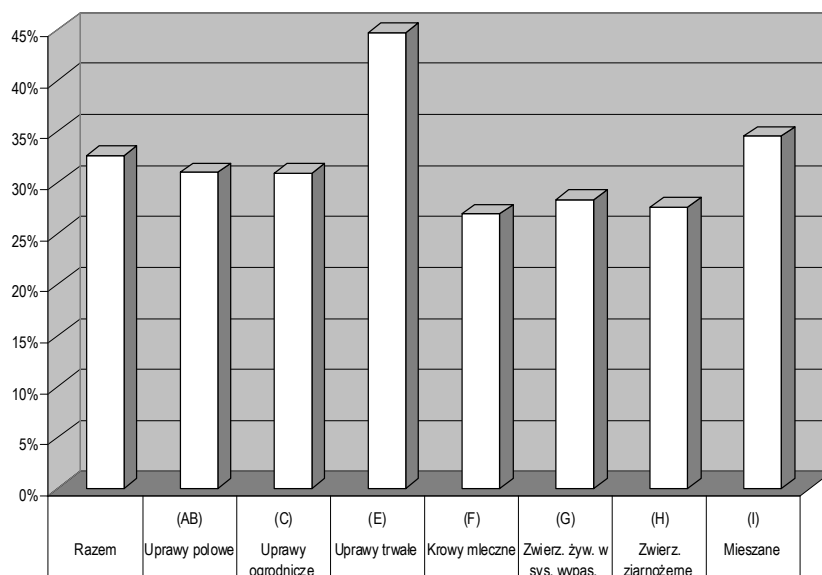
przeznaczyły gospodarstwa ogrodnicze (patrz: Wykres 17).

Wykres 18 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

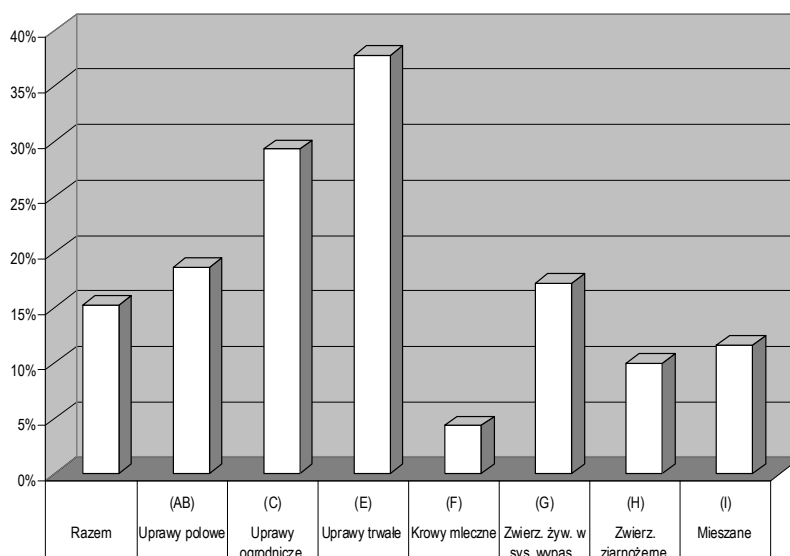
W prawie wszystkich typach relacja amortyzacji do wartości dodanej brutto kształtowała się na zbliżonym poziomie (26 - 35%). Jedynie w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych była znacznie wyższa i wynosiła blisko 45% (patrz: Wykres 19).

Wykres 19 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych

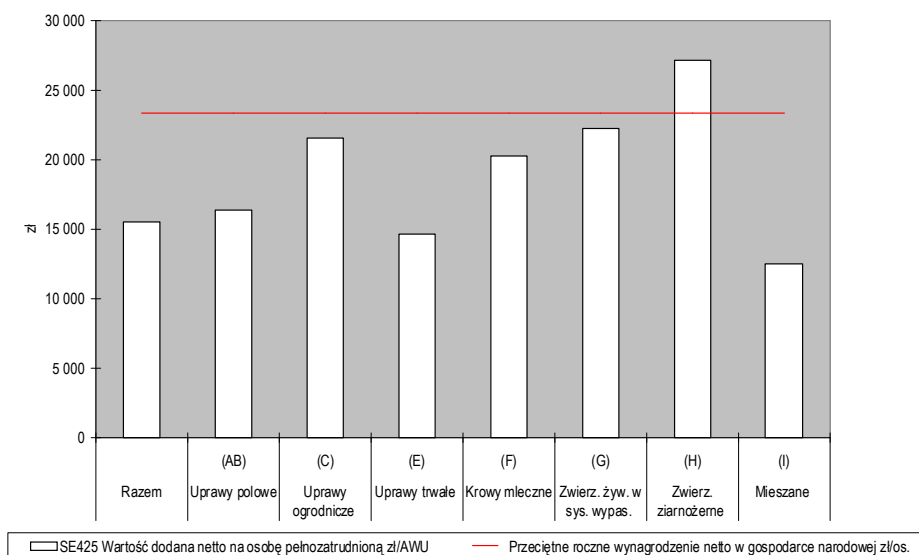
Należy zwrócić uwagę na fakt, że najwyższą relacją kosztów czynników zewnętrznych do wartości dodanej netto miały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych i trwałych. Natomiast najniższa wystąpiła w gospodarstwach chowających bydło mleczne. Gospodarstwa ogrodnicze i specjalizujące się uprawach trwałych ponoszą największe obciążenia w związku z najmem siły roboczej oraz spłatą odsetek od zaciągniętych kredytów. Ponadto dla większości gospodarstw z uprawami trwałymi, koszty związane z czynszami dzierżawnymi są dość wysokie (patrz: Wykres 20).

Wykres 20 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych**

Wykres 21 uwiadcza, że wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną ogółem tylko w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych przekroczyła poziom przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (23 330 zł). W gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą wartość ta była najniższa i wyniosła 12 440 zł.

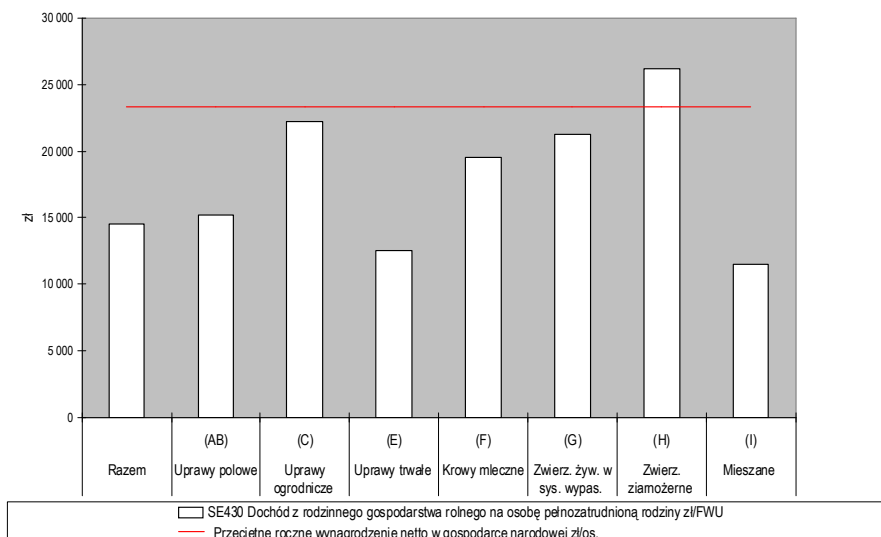
Wykres 21 **Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych**

Wykres 22 wskazuje, że dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą był również najmniejszy w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz w gospodarstwach z uprawami trwałymi (wyniósł odpowiednio 11 528 zł i 12 509 zł). Pozostałe typy gospodarstw uzyskały dochody niższe niż

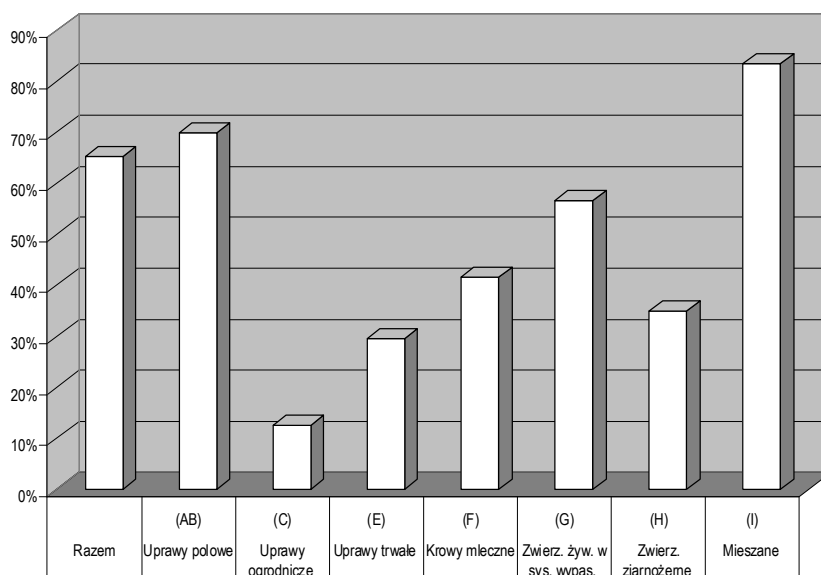
przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Wyjątkiem były gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych, które uzyskały najwyższą wartość dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (26 233 zł).

Wykres 22 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

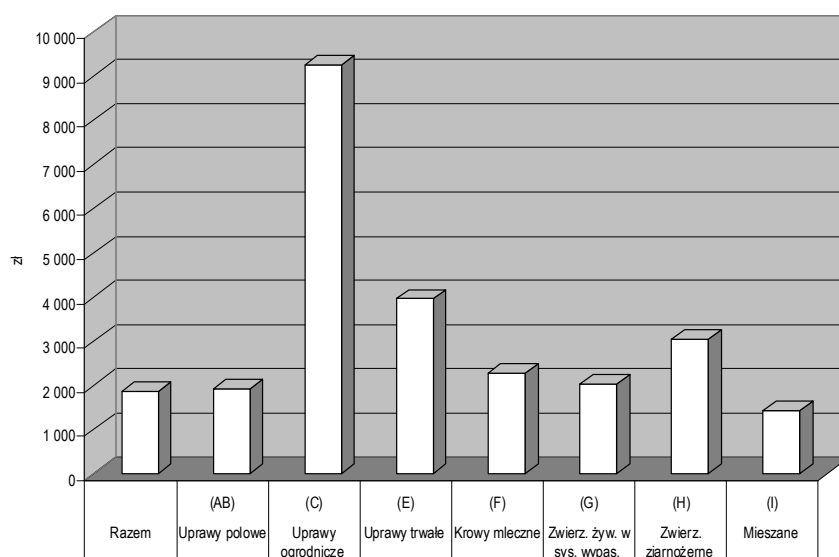
Największy udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego osiągnęły gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych. Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te dysponowały największą powierzchnią użytków rolnych, a główną składową dopłat do działalności operacyjnej jest jednolita płatność obszarowa (patrz: Wykres 3 i Wykres 23).

Wykres 23 Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

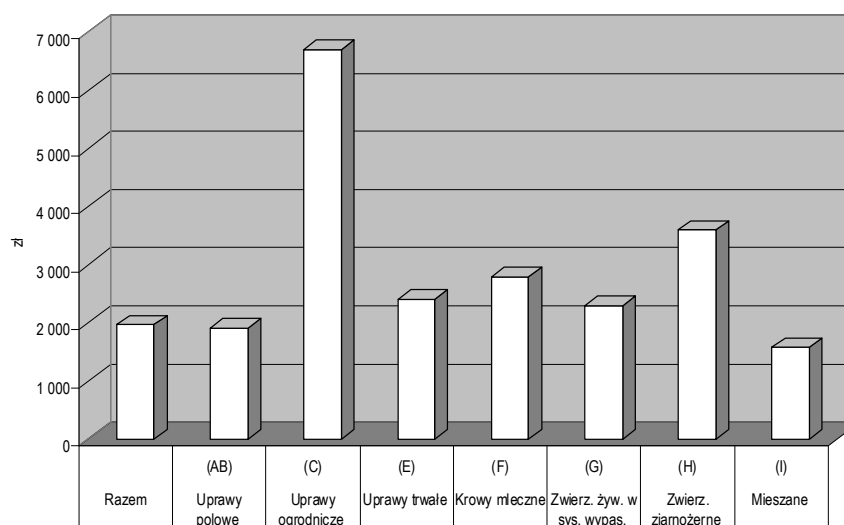

Analizując Wykres 24 i Wykres 25 obserwujemy, że wartość dodana netto na powierzchnię użytków rolnych i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni użytków rolnych własnych były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych. Wielkości te wynosiły odpowiednio 9 237 zł i 6 690 zł. Wynika to z faktu, iż gospodarstwa tego typu osiągają bardzo wysokie dochody, a powierzchnia użytków rolnych w ich dyspozycji jest niewielka. W gospodarstwach z chowem zwierząt ziarnożernych dochód kształtował się na poziomie ok. 3 594 zł na 1 ha powierzchni użytków rolnych. We wszystkich pozostałych typach dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni użytków rolnych własnych kształtował się na poziomie od 1 577 zł do 2 782 zł.

Wykres 24 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

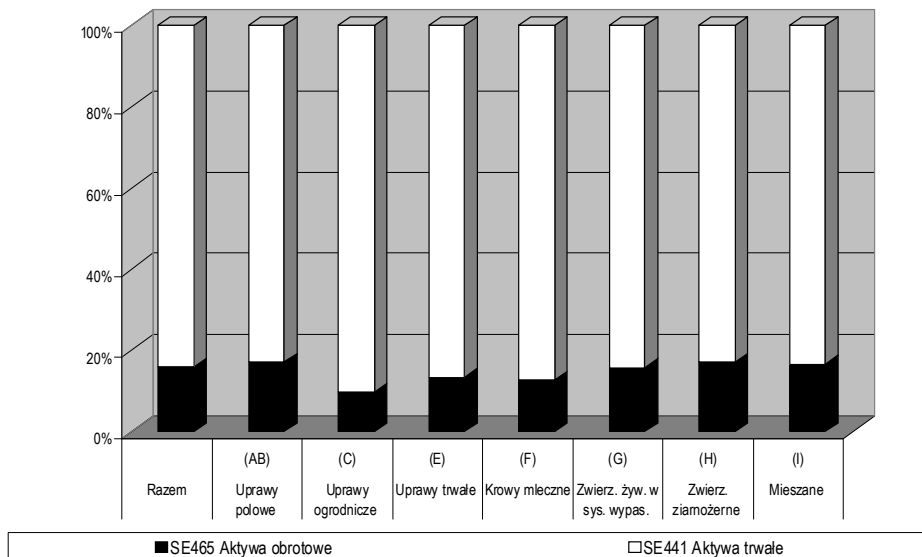

Wykres 25 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

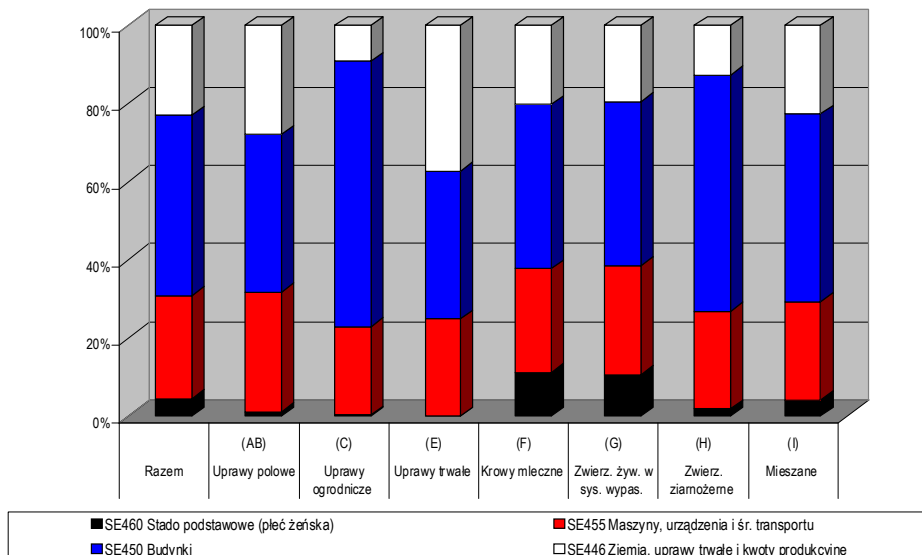
We wszystkich typach gospodarstw rolnych przeważały aktywa trwałe. Udział aktywów obrotowych w aktywach ogółem nie przekroczył w żadnym typie 20%. Największy ich udział zaznaczał się w gospodarstwach z chowem zwierząt ziarnożernymi, zwierząt żywionych w systemie wypasowym, uprawach polowych i z produkcją mieszaną (Patrz: Wykres 26).

Wykres 26 **Struktura aktywów według typów rolniczych**

We wszystkich typach rolniczych największy udział w aktywach trwałych stanowią budynki gospodarcze oraz maszyny i urządzenia. W gospodarstwach z uprawami trwałymi duże znaczenie miały także ziemia, uprawy trwałe oraz kwoty produkcyjne. Jedynie w gospodarstwach chowających krowy mleczne i zwierzęta w systemie wypasowym stado podstawowe zaznaczało się w widoczny sposób w aktywach trwałych (patrz: Wykres 27).

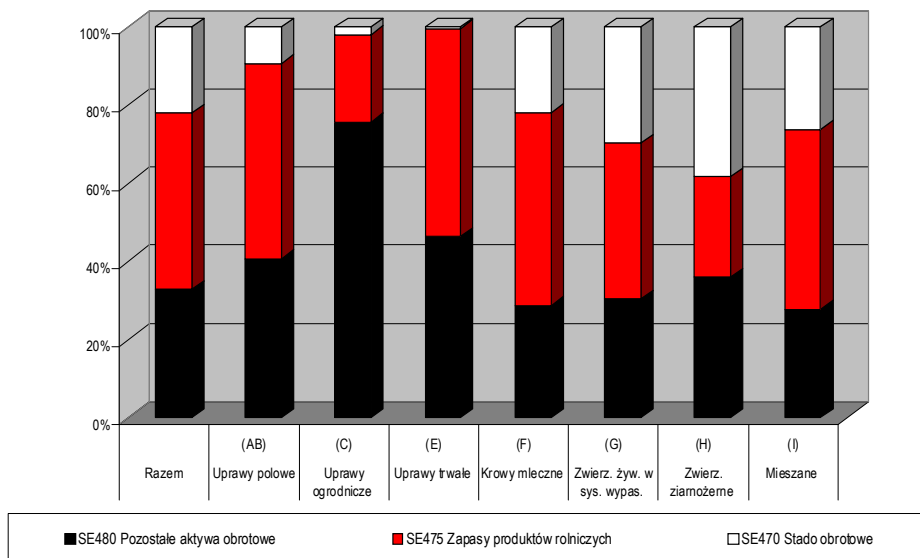
Wykres 27 **Struktura aktywów trwałych według typów rolniczych**

Z kolei rozpatrując strukturę aktywów obrotowych we wszystkich typach gospodarstw szczególne wagę odgrywają zapasy produktów rolniczych. Zwłaszcza jest to zauważalne w gospodarstwach z uprawami trwałymi, gdzie stanowią one ponad 50% aktywów obrotowych. Największy udział stada obrotowego w aktywach obrotowych zaznacza się w gospodarstwach z chowem zwierząt ziarnożernych, natomiast prawie nie występuje

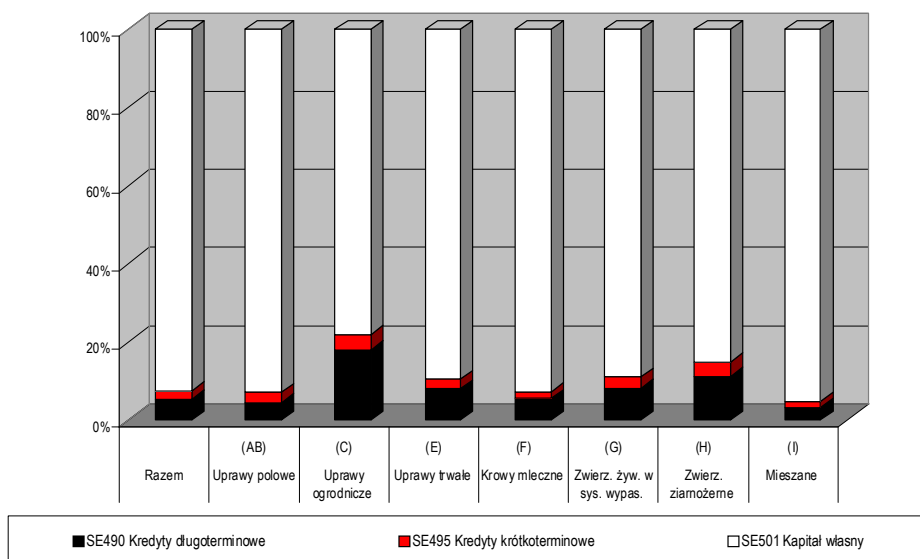
uprawach trwałych i ogrodniczych (patrz: Wykres 28).

Wykres 28 **Struktura aktywów obrotowych według typów rolniczych**

We wszystkich typach gospodarstw rolniczych największy udział w pasywach ma kapitał własny. Tylko w gospodarstwach ogrodniczych zaznacza się 22% udział kredytów długo- i krótkoterminowych (patrz: Wykres 29).

Wykres 29 **Struktura pasywów według typów rolniczych**

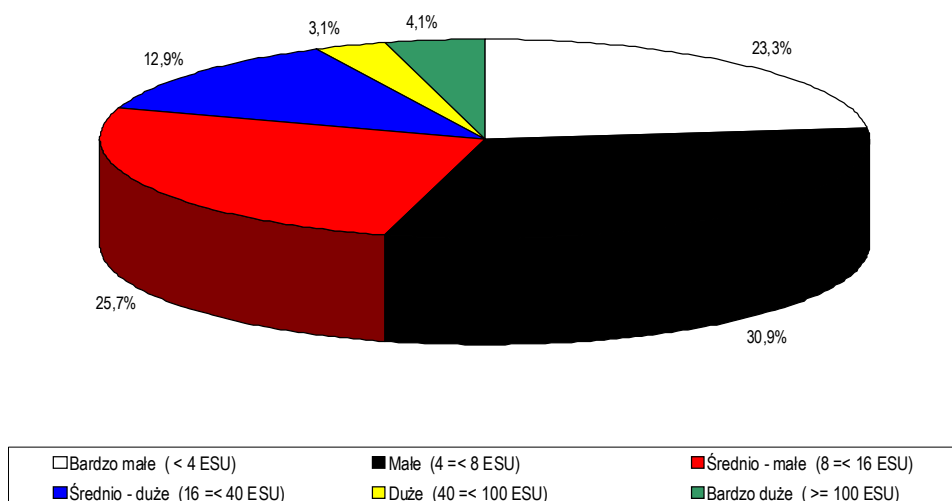

3.2. Wyniki standardowe według klas wielkości ekonomicznej

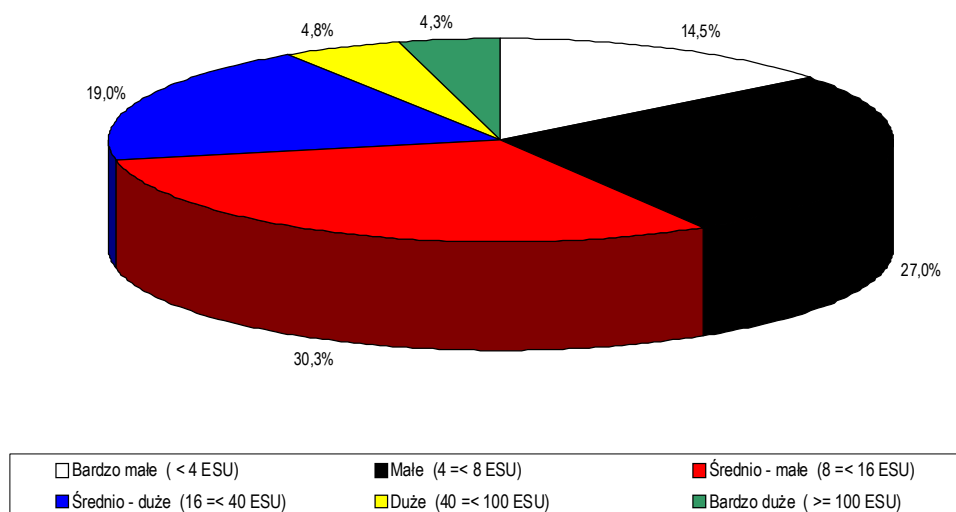
3.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Biorąc pod uwagę obszar użytków rolnych zajmowanych przez poszczególne rodzaje gospodarstw najbardziej istotną grupą w zestawieniu były gospodarstwa małe (od 4 do 8 ESU) oraz średnio-małe (od 8 do 16 ESU), które w sumie zajmowały ponad połowę obszaru użytków. Liczną grupę stanowiły również gospodarstwa bardzo małe (poniżej 4 ESU). Znaczący był udział gospodarstw średnich i dużych (powyżej 16 ESU), które mimo małej liczby, gospodarowały na ponad 20% powierzchni użytków rolnych (patrz: Wykres 30).

Wykres 30 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

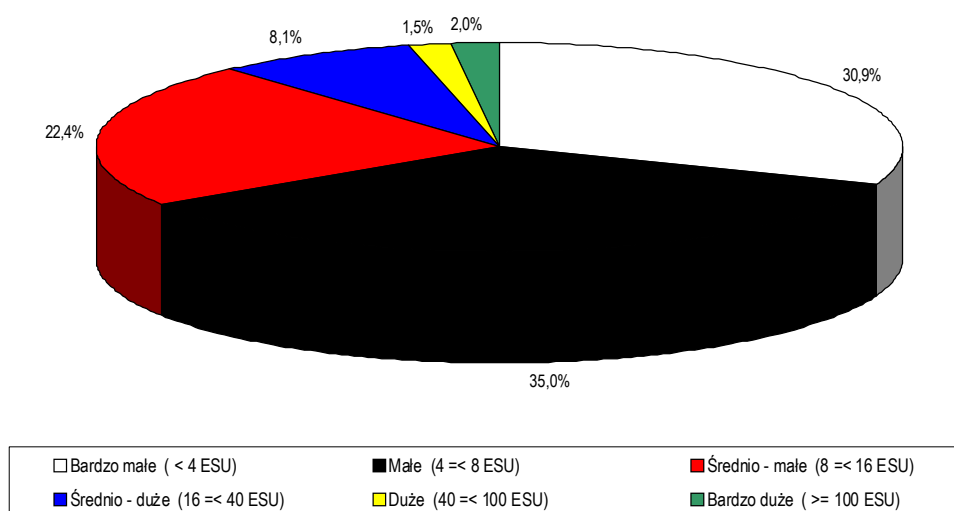
Wykres 31 Pogłowie zwierząt według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)

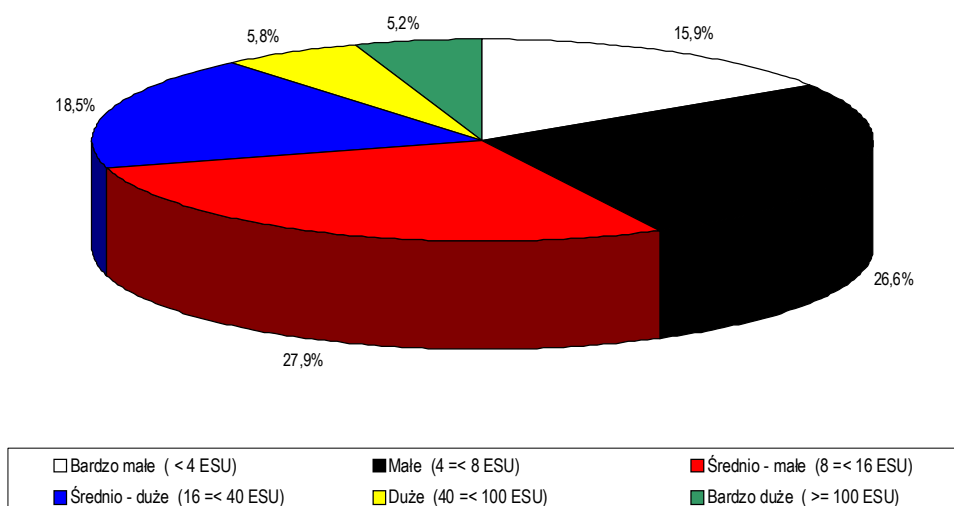
Rozkład pogłowia zwierząt wyrażony w jednostkach przeliczeniowych zwierząt wskazuje na zdecydowaną przewagę gospodarstw małych (bardzo małych, małych i średnio-małych; do 16 ESU), gdzie skoncentrowane było blisko 72% pogłowia (patrz: Wykres 31).

W przypadku rozkładu nakładów pracy określonych w AWU dominowały także gospodarstwa do 16 ESU, które skupiały prawie 88% ogółu nakładów (patrz: Wykres 32).

Wykres 32 Nakłady pracy według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych AWU)

Wykres 33 Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas wielkości ekonomicznej

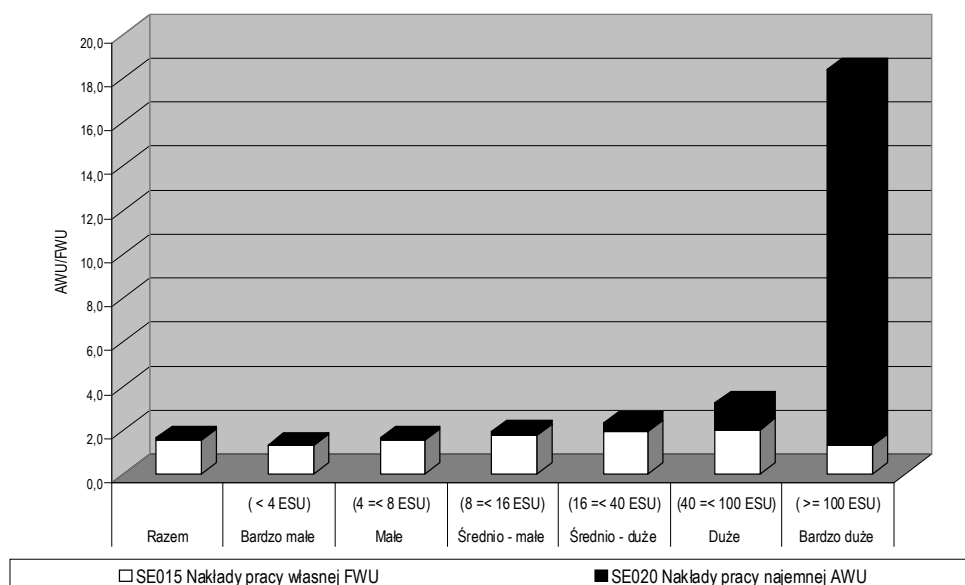
Biorąc pod uwagę udział wytwarzanej nadwyżki bezpośredniej (SNB) na czoło wysunęły się gospodarstwa bardzo małe, małe i średnio-małe. Przy znacznym udziale w ogólnej liczbie

gospodarstw wytwarzały one ok. 70% SNB. Największy udział w wartości (28%) wytwarzanej standardowej nadwyżki bezpośredniej miały gospodarstwa średnio-małe (patrz: Wykres 33).

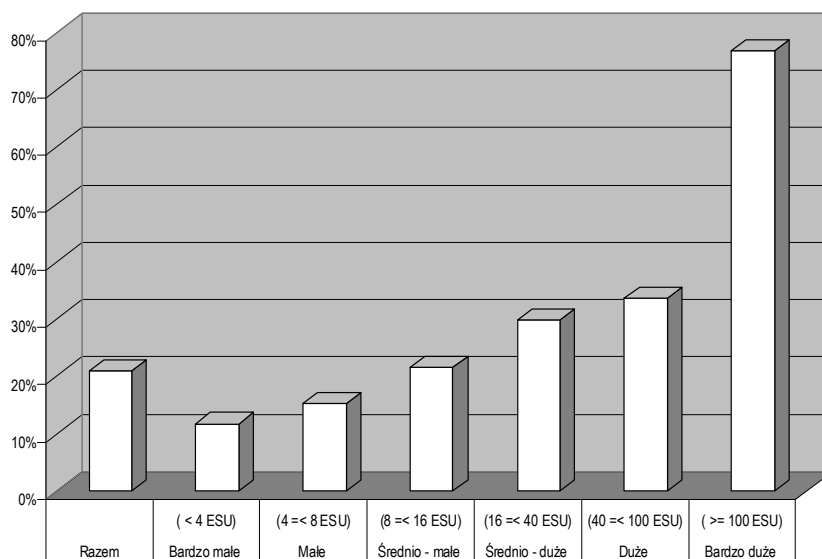
3.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Poziom nakładów pracy rośnie wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Prawie wszystkie gospodarstwa (oprócz gospodarstw dużych i bardzo dużych, powyżej 40 ESU) opierają się na własnej sile roboczej. W gospodarstwach dużych (od 40 do 100 ESU) wykorzystanie najmniejszej siły roboczej było nieco mniejsze niż pracy własnej. W gospodarstwach największych (powyżej 100 ESU) przewaga pracy najmniejszej nad własną była już kilkunastokrotna (patrz: Wykres 34).

Wykres 34 Poziom s i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

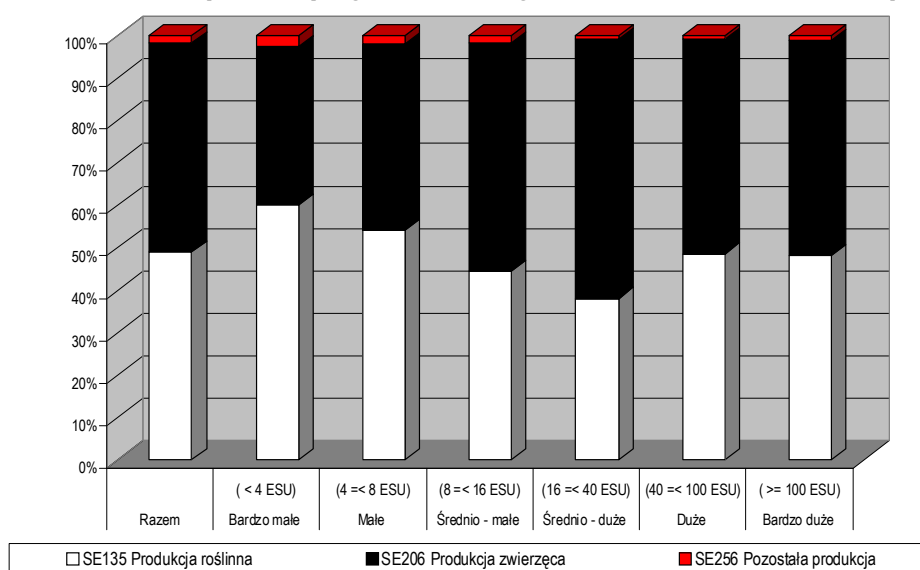
Wykres 35 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej

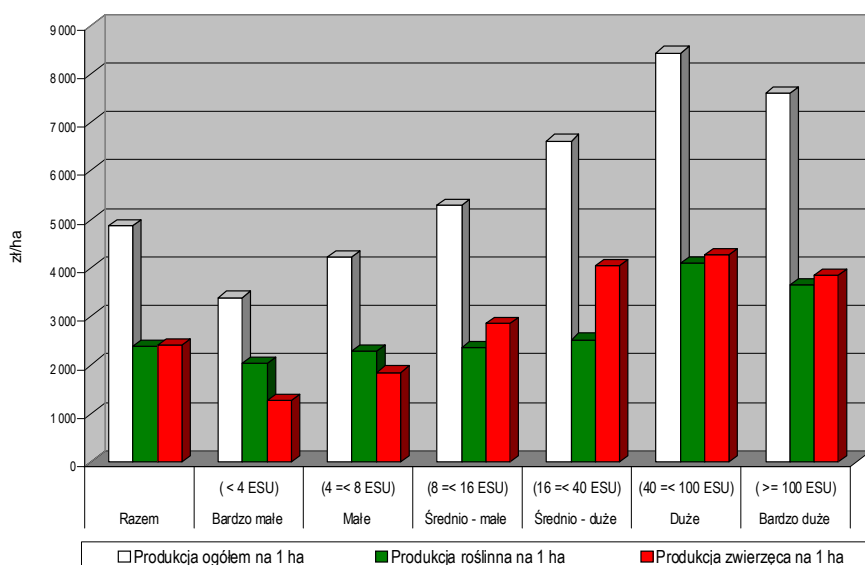
W strukturze własnościowej użytków rolnych dominowały grunty własne. Wyjątkiem był udział dzierżawy w gospodarstwach dużych (od 40 do 100 ESU) i bardzo dużych (powyżej 100 ESU), gdzie wyniosły odpowiednio ok. 34% i 77%. W gospodarstwach najmniejszych poniżej 4 ESU było to około 12% (patrz: Wykres 35). Również gospodarstwa średnio-duże dodzierżawiały około 30% użytków rolnych.

Struktura produkcji ogółem wskazuje na w miarę równomierny udział działalności o charakterze zwierzęcym i roślinnym. W gospodarstwach średnich i dużych nieco większą przewagę ma produkcja zwierzęca natomiast w gospodarstwach małych produkcja roślinna. Skala pozostałej produkcji była minimalna i we wszystkich klasach nie przekroczyła 2% (patrz: Wykres 36).

Wykres 36 **Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

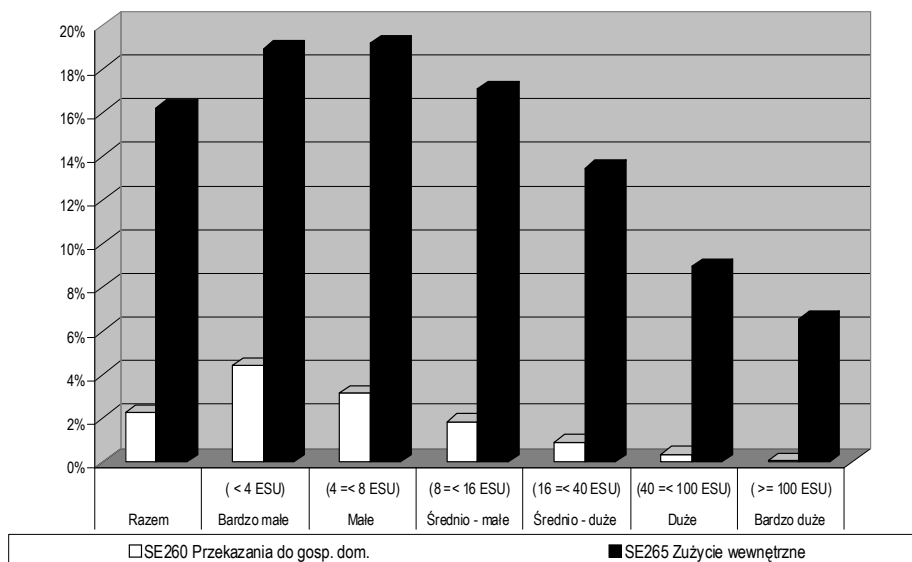
Wykres 37 **Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

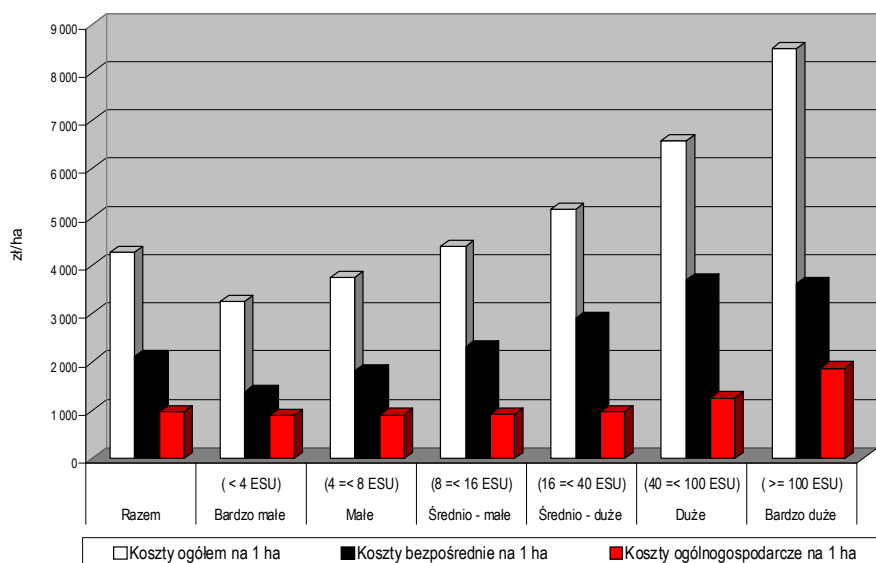
W przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych widoczna jest wzrostowa tendencja wartości produkcji ogółem w stosunku do wielkości ekonomicznej. Zastanawiające jest to, że w gospodarstwach bardzo dużych wartość produkcji ogółem uzyskanej na 1 ha jest mniejsza niż w gospodarstwach dużych. W dużym stopniu jest to powiązane z kosztami produkcji, które w 2008 roku drastycznie wzrosły.

Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, wartość przekazania produktów i usług do gospodarstwa domowego posiadało w strukturze coraz mniejszy udział. W żadnej grupie gospodarstw przekazania do domostwa nie przekroczyły 5%. Zużycie wewnętrzne było największe w gospodarstwach mały (17 - 19%), jednak w strukturze produkcji odgrywało coraz mniejsze znaczenie (patrz: Wykres 38).

Wykres 38 **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

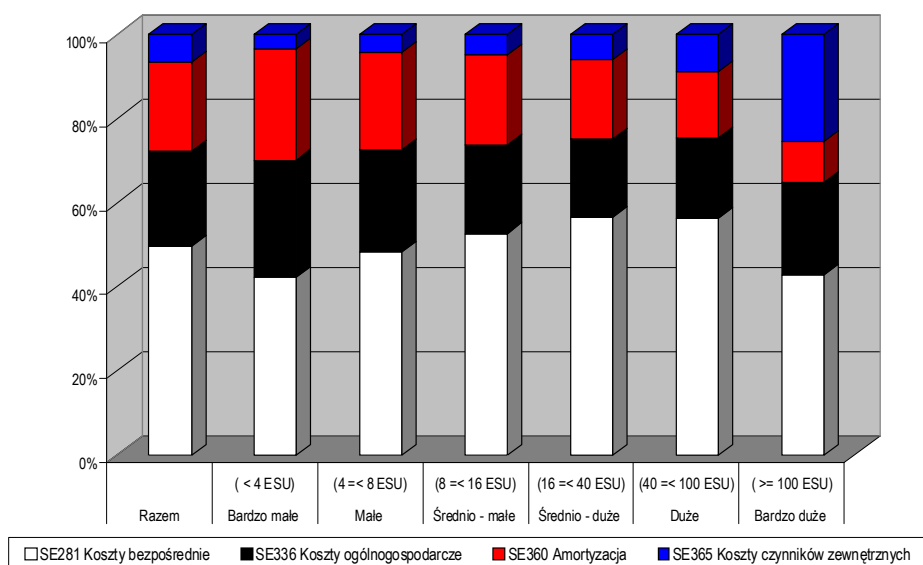
Wykres 39 **Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

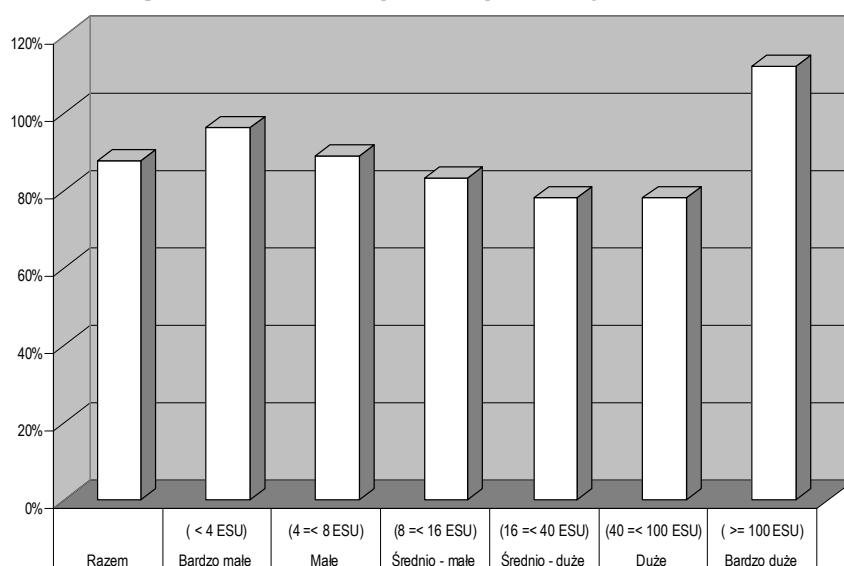
W badanym regionie wyraźnie zarysowuje się tendencja zwiększania się kosztów przeliczonych na 1 ha użytków rolnych wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa. W przypadku gospodarstw bardzo dużych koszty bezpośrednie są nieco mniejsze niż w gospodarstwach dużych. Koszty ogólnogospodarcze kształtowały się na podobnym poziomie we wszystkich wielkościach ekonomicznych z wyjątkiem gospodarstw dużych i bardzo dużych, w których były najwyższe (patrz: Wykres 39).

Udział kosztów ogólnogospodarczych w kosztach ogółem w miarę wzrostu skali gospodarowania zmniejszał się, wyjątkiem były gospodarstwa powyżej 100 ESU. Udział amortyzacji w kosztach także malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Ta ostatnia zależność może świadczyć o zbyt dużym umaszynowaniu małych gospodarstw – koszty utrzymania znacznej liczby, być może niewykorzystanych maszyn (czy w ogóle środków trwałych) zmniejszają dochód tych gospodarstw (patrz: Wykres 40).

Wykres 40 **Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

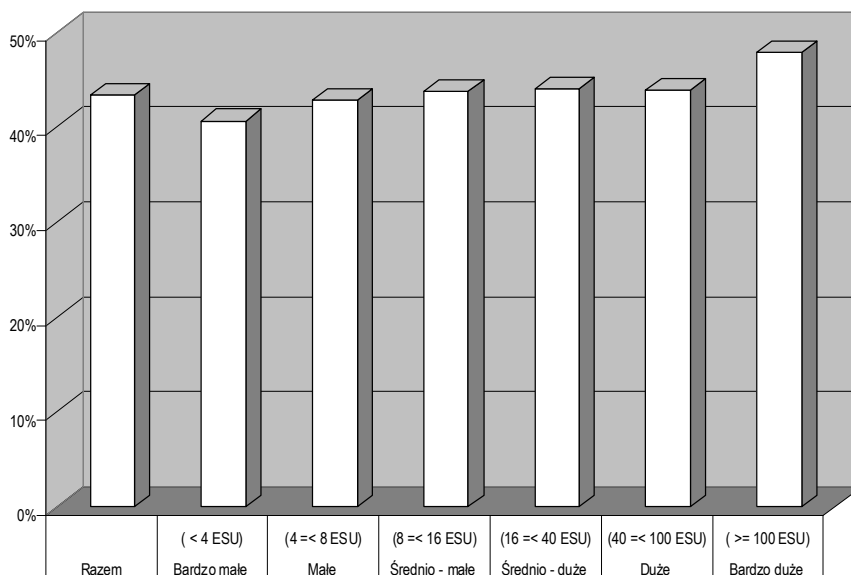
Wykres 41 **Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według klas wielkości ekonomicznej**

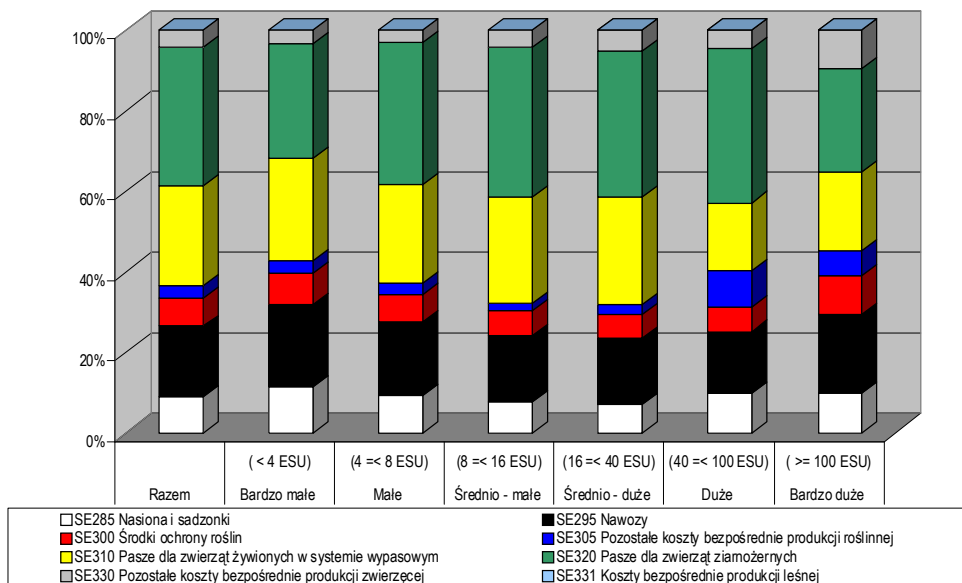
Koszt wytworzenia 100 zł produkcji był wysoki i oscylował pomiędzy 78% a 112% (patrz: Wykres 41). Można zauważyć, że im większa skala wielkości ekonomicznej tym udział kosztów w wytwarzanej produkcji maleje. Wyjątkiem są gospodarstwa bardzo duże, w których udział ten jest znacznie wyższy w porównaniu z pozostałymi klasami.

Wraz z powiększaniem się gospodarstwa relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem nie wykazywała znaczącego zróżnicowania. Poczynając od gospodarstw bardzo małych (poniżej 4 ESU), gdzie stosunek ten wynosił ok. 41%, a kończąc na kolejnych klasach wielkości ekonomicznej, w których kształtowała się na poziomie 42 - 44%. Jedynie dla gospodarstw bardzo dużych stosunek kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem osiągnął poziom ok. 48% (patrz: Wykres 42).

Wykres 42 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

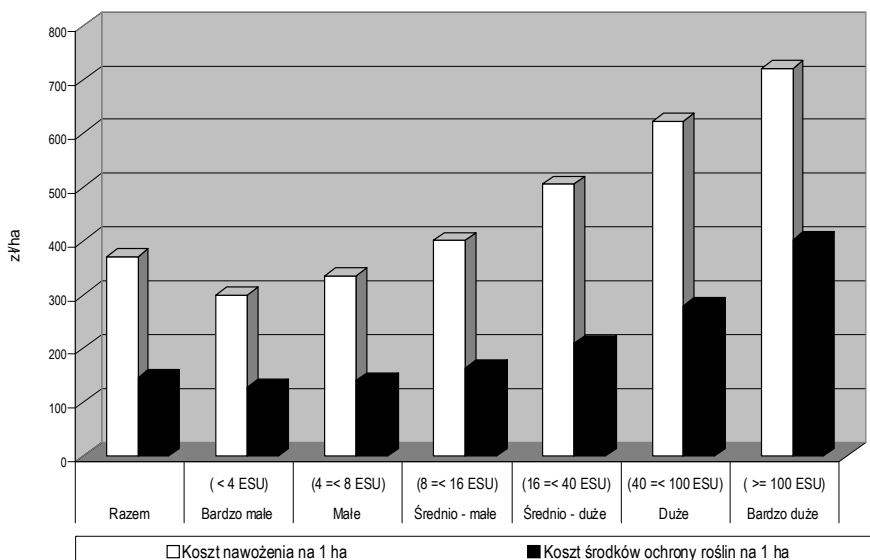

Wykres 43 Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej

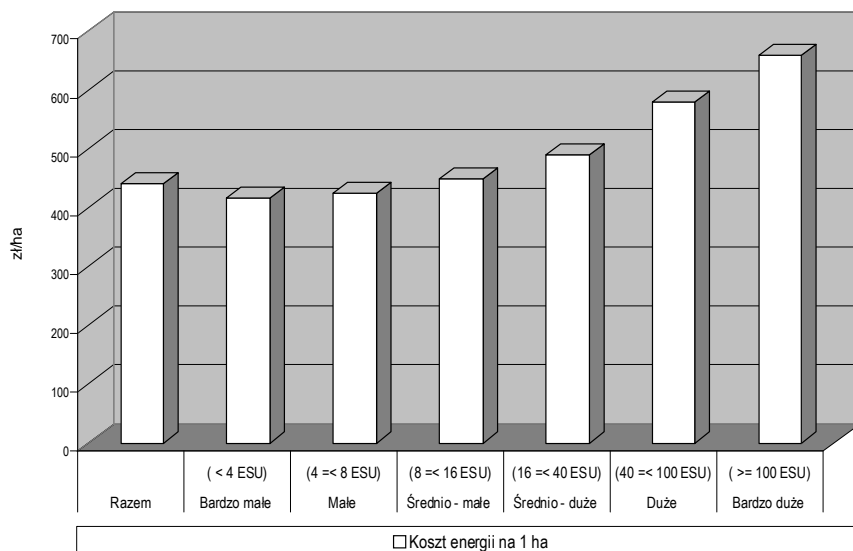

Najważniejszą pozycję w strukturze kosztów bezpośrednich, niezależnie od wielkości ekonomicznej gospodarstwa, stanowiły koszty pasz, które w przypadku gospodarstw średnich (od 8 do 40 ESU) wyniosły ok. 52%. Na kolejnych dwóch miejscach znalazły się koszty nawozów ze średnim udziałem we wszystkich klasach wynoszącym około 9% udziałem oraz koszty nasion i środków ochrony roślin (patrz: Wykres 43).

Wykres 44 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Wykres 45 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

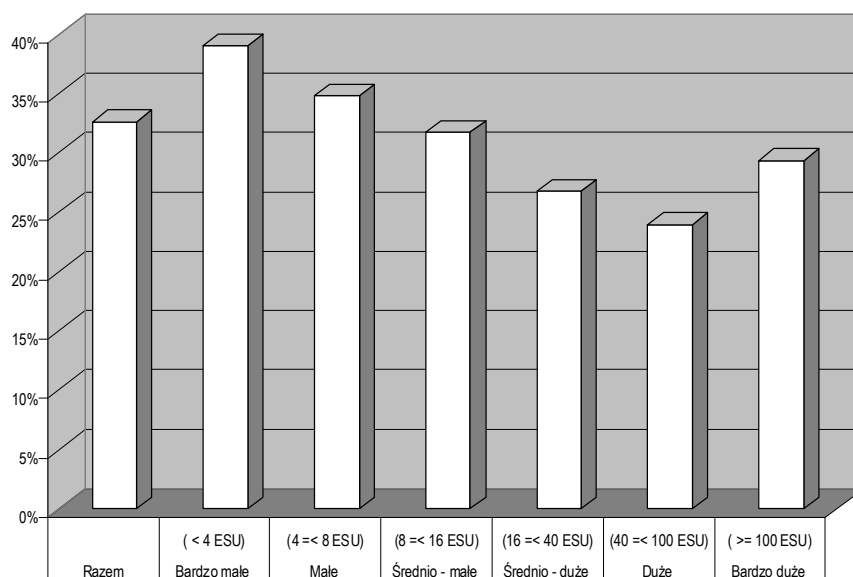
W rozpatrywanych gospodarstwach koszty nawożenia i środków ochrony roślin rosły wraz ze zwiększaniem się potencjału ekonomicznego gospodarstwa (patrz: Wykres 44). Koszty nawożenia kształtowały się w granicach od 300 zł/ha w gospodarstwach bardzo małych do 720 zł/ha w gospodarstwach bardzo dużych. Koszty środków ochrony roślin były o połowę mniejsze i zawierały się w przedziale od 129 zł (gospodarstwa bardzo małe) do 402 zł

(gospodarstwa bardzo duże).

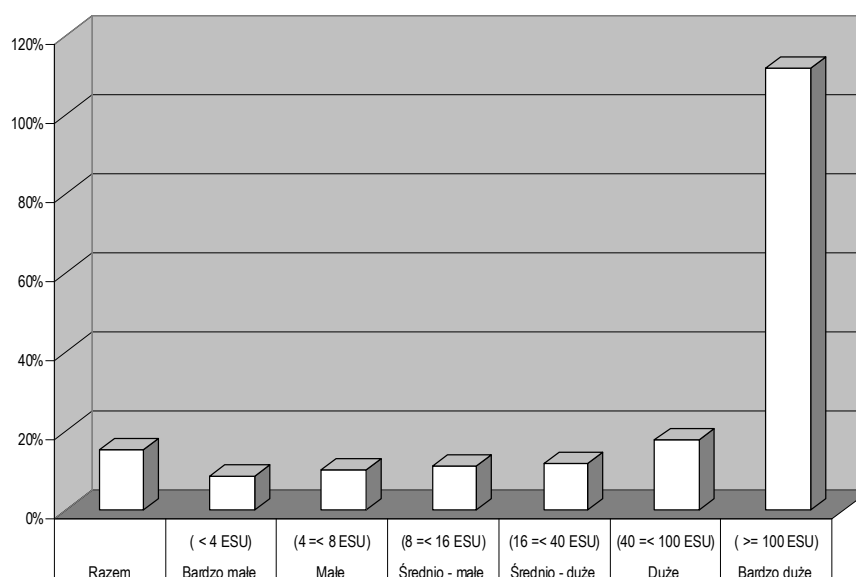
Analogiczny trend jest zauważalny w przypadku kosztów energii elektrycznej i paliwa przeliczonych na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 45). W tym przypadku koszty te oscylowały pomiędzy 417 zł (gospodarstwa bardzo małe) a 660 zł (gospodarstwa bardzo duże).

Relacja amortyzacji do wartości dodanej brutto wskazuje na tendencję malejącą wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Wyjątkiem ponownie były gospodarstwa bardzo duże. W tym przypadku odsetek gospodarstw bardzo małych (poniżej 4 ESU) wynosił ok. 39%, natomiast gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU) 24% (patrz: Wykres 46).

Wykres 46 **Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej**

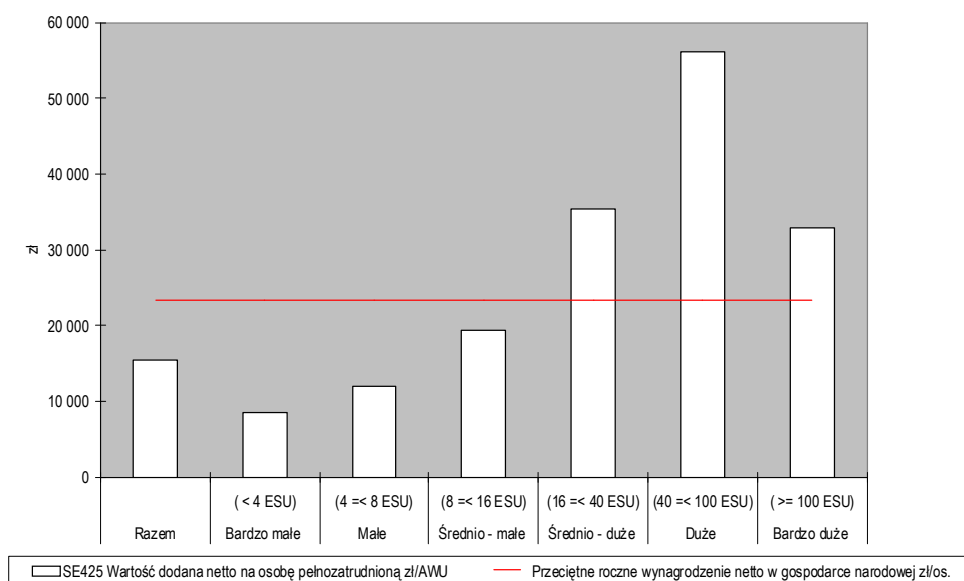

Wykres 47 **Udział kosztów czynników zewnętrznych do wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej**

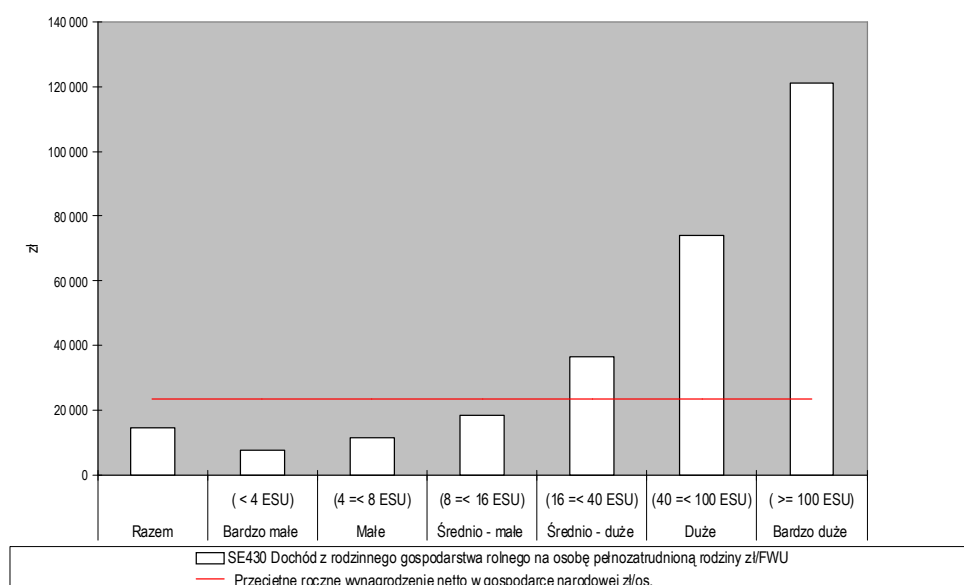

W analizie relacji kosztów czynników zewnętrznych do wartości dodanej netto szczególną uwagę zwracają gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU). Relacja ta była w ich przypadku ponad dziewięciokrotnie większa niż miało to miejsce w gospodarstwach do 40 ESU. Potwierdza to fakt intensywniejszego wykorzystania czynników zewnętrznych, przede wszystkim pracy najemnej, ale również kredytów (koszty odsetek) (patrz: Wykres 47).

Wykres 48 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

Wykres 49 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

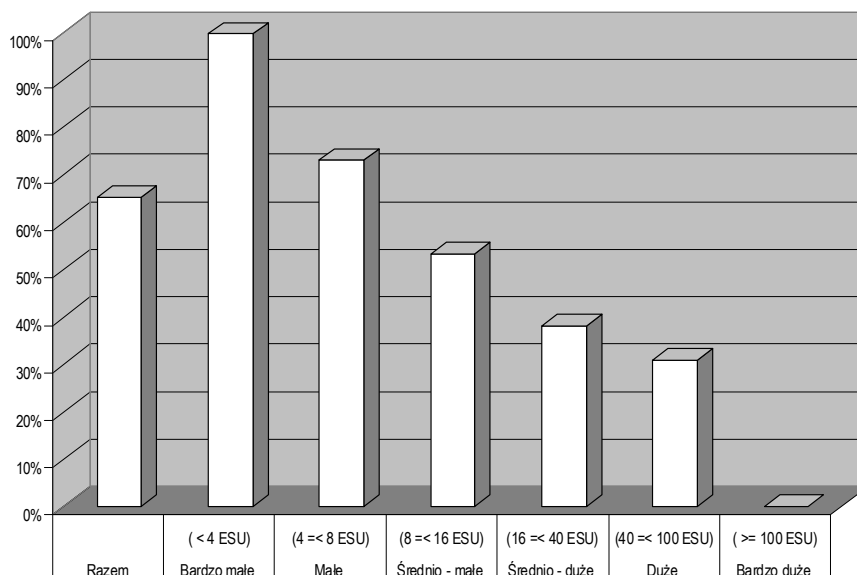

Analizując wartość dodaną netto wypracowaną w rozpatrywanych gospodarstwach przez osobę pełnozatrudnioną, stwierdza się, że w występują zasadnicze różnice w poszczególnych grupach gospodarstw. Granicą przekroczenia wielkości przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej było 16 ESU. Gospodarstwa duże uzyskały wartość dodaną

netto przewyższającą przeciętne wynagrodzenie netto ponad dwukrotnie. Natomiast te o wielkości ekonomicznej poniżej 16 ESU osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki. Zwłaszcza dotyczy się to gospodarstw bardzo małych (poniżej 4 ESU), w których wartość dodana netto na jednego pełnozatrudnionego stanowiła 36% przeciętnego wynagrodzenia netto (patrz: Wykres 48).

Podobną sytuację jak w przypadku wartości dodanej netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną można zaobserwować podczas analizy rozkładu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną. Tutaj również granicą przekroczenia przeciętnego rocznego dochodu netto było 16 ESU, jednak skala dysproporcji była zdecydowanie większa. Szczególnie wyraźnie widać to w grupie gospodarstw bardzo dużych (powyżej 100 ESU), w których dochód na pełnozatrudnionego członka rodziny wypracowany przez gospodarstwo był ponad pięciokrotnie większy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 49).

Wykres 50 **Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej**

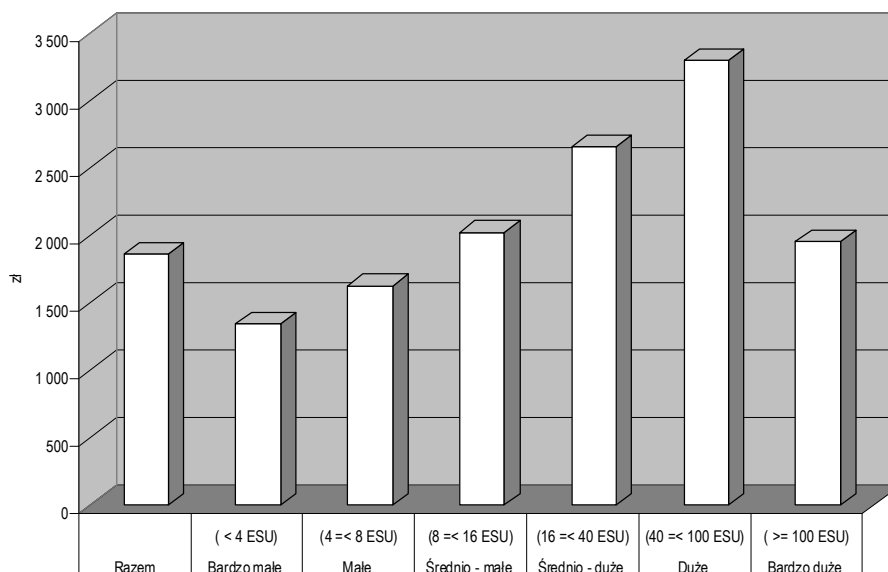

Największy udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie występował w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU). Udział ten wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej spadał, osiągając poziom 31% w przypadku gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU). Ponieważ dla grupy gospodarstw największych (powyżej 100 ESU) dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego był poniżej zera, dlatego udział dopłat w tym dochodzie nie został policzony (patrz: Wykres 50).

Wartość dodana netto przypadająca na jeden hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw. Wartość ta rosła w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw i w przypadku gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU) wyniosła 3,3 tys. zł/ha – dla porównania w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU) było to

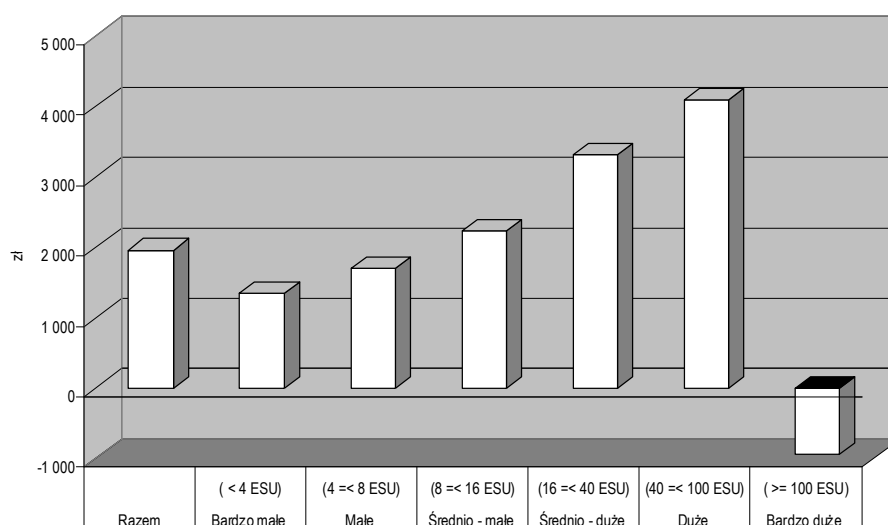
1,3 tys. zł/ha (patrz: Wykres 51). Niepokojącą sytuacją jest to, że w gospodarstwach bardzo dużych efektywność gospodarowania była gorsza nawet niż w gospodarstwach średnio-małych.

Wykres 51 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na jeden hektar własnych użytków rolnych powtarza się schemat zawarty na wykresie poprzednim. W tym przypadku rysuje się tendencja do zwiększania się dochodu wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Zdecydowanie najbardziej odstającą grupą były gospodarstwa bardzo duże, w których dochód w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych był ujemny. Największy dochód na 1 ha uzyskały gospodarstwa duże ponad 4,1 tys. zł/ha (patrz: Wykres 52).

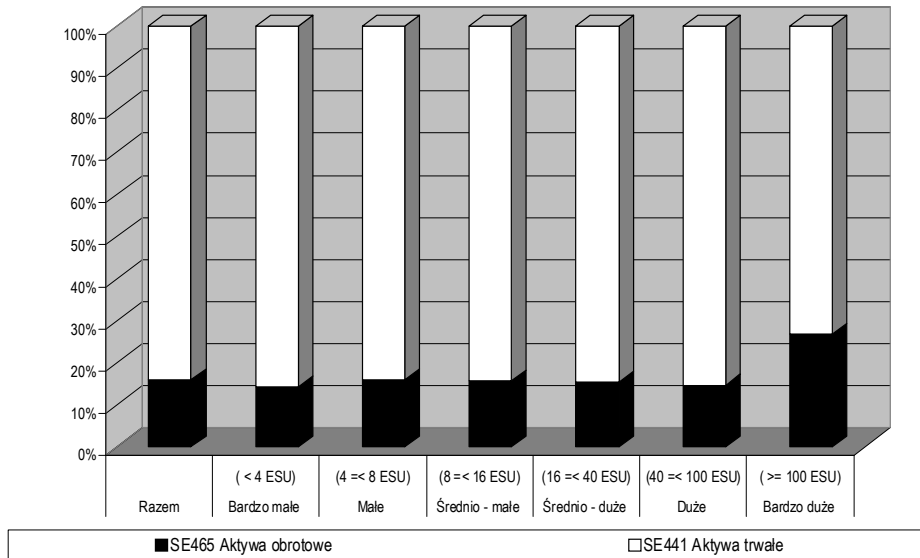
Wykres 52 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Dość niespotykana sytuacja wystąpiła w przypadku gospodarstw bardzo dużych, które posiadały własne użytki rolne. W ich przypadku dochód wyszedł ujemny. Tłumaczyć można to tym, że

większość dużych gospodarstw korzysta z gruntów dodzierżawianych, natomiast własnych mają mało lub czasem w ogóle. W liczeniu tego rodzaju dochodu były brane tylko te z własnymi użytkami, które jak się okazało generowały ujemne dochody.

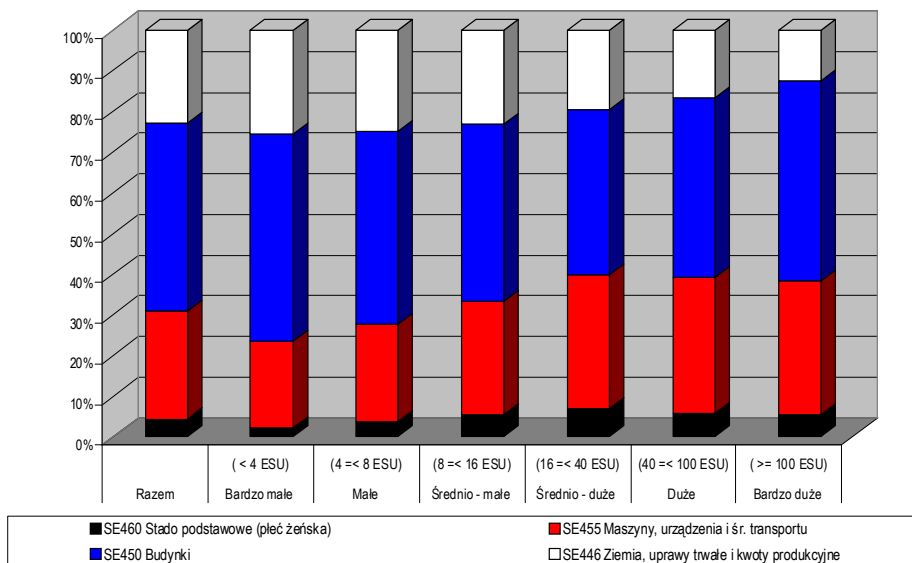
Wykres 53 **Struktura aktywów według klas wielkości ekonomicznej**

Z analizy struktury aktywów wynika, że we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej, oprócz bardzo dużych, aktywa obrotowe nie przekraczają 20% aktywów ogółem. Gospodarstwa we większości opierają się głównie na aktywach trwałych (patrz: Wykres 53).

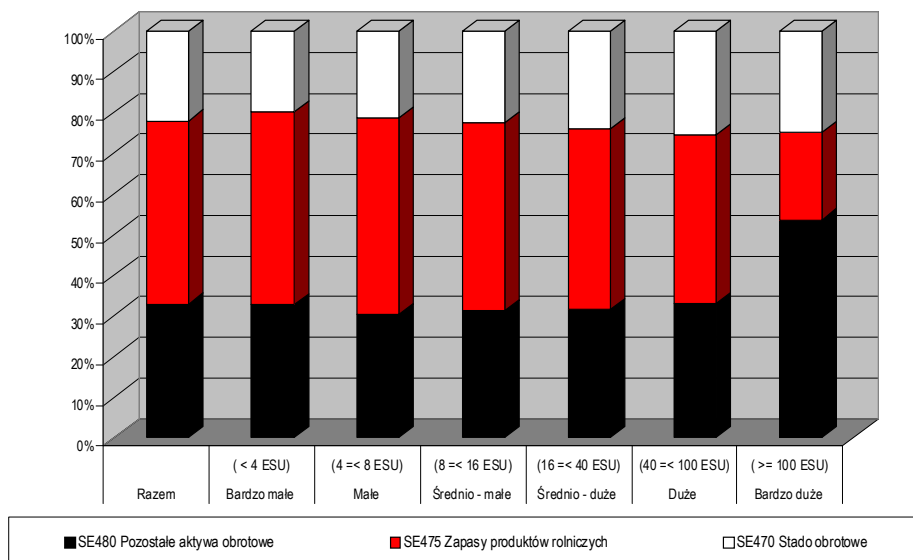
We wszystkich grupach gospodarstw podstawą w strukturze aktywów trwałych były budynki, maszyny rolnicze i środki transportowe (patrz: Wykres 54). Łącznie stanowią one ponad 70% wszystkich aktywów trwałych. Znaczenie ziemi i upraw trwałych maleje wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Najmniejszy udział w aktywach trwałych miało stado podstawowe, które w żadnej grupie gospodarstw nie przekroczyło 5%.

Wykres 54 **Struktura aktywów trwałych według klas wielkości ekonomicznej**

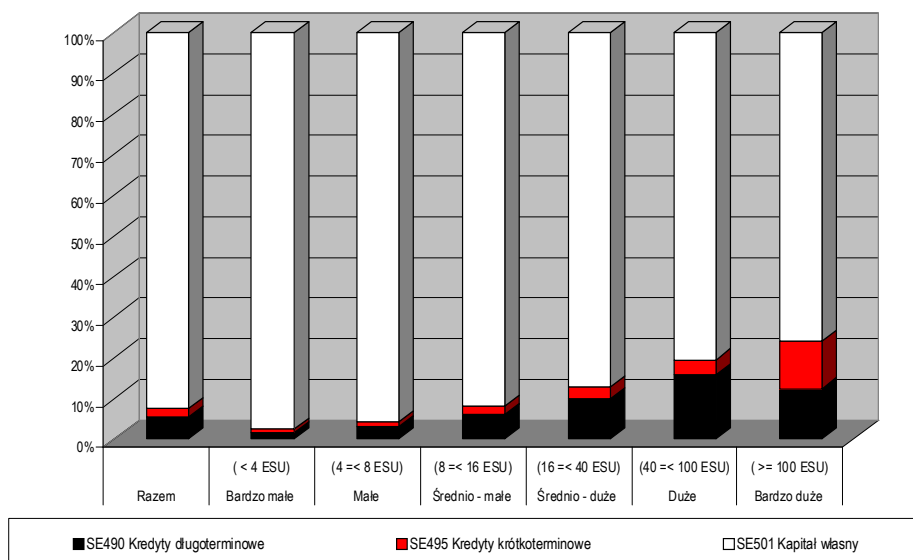
W aktywach obrotowych największy udział miały zapasy produktów rolniczych oraz stado obrotowe (patrz: Wykres 55). W większości klas wielkości ekonomicznej te dwa czynniki stanowiły ok. 70% aktywów obrotowych. Tylko w gospodarstwach bardzo dużych ponad połowę aktywów obrotowych stanowiły pozostałe aktywa.

Wykres 55 **Struktura aktywów obrotowych według klas wielkości ekonomicznej**

Struktura pasywów wskazuje na przewagę kapitału własnego we wszystkich grupach gospodarstw (patrz: Wykres 56). Zauważyć, można, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej zwiększa się udział kredytów w pasywach. Jest to zjawiskiem normalnym, gdyż gospodarstwa większe są bardziej skłonne do finansowania z innych źródeł.

Wykres 56 **Struktura pasywów według klas wielkości ekonomicznej**

3.3. Wnioski

1. Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wśród grup gospodarstw ustalonych na podstawie użytych 2 kryteriów grupowania, uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (9 237 zł) i gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej od 40 do 100 ESU (3 293 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa mieszane (1 432 zł) oraz gospodarstwa od 2 do 4 ESU (1 344 zł).
2. Spośród analizowanych grup gospodarstw ustalonych na podstawie dwóch różnych kryteriów, najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych (26 233 zł) i gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 100 i więcej ESU (121 307 zł). Natomiast wartości najniższe osiągnęły gospodarstwa mieszane (11 528 zł) i gospodarstwa od 2 do 4 ESU (7 764 zł).
3. W analizowanym roku dochody z gospodarstwa w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną zmalały we wszystkich typach⁴. Wyłącznie w gospodarstwach z chowem zwierząt ziarnożernych ich poziom przekroczył wartość rocznego wynagrodzenia netto.
4. Z kredytów i dodzierżawianej ziemi korzystają przede wszystkim gospodarstwa o dużej sile ekonomicznej.
5. Gospodarstwa małe, o mieszanej produkcji (jest ich najwięcej!) mimo, że dysponowały największymi zasobami środków do produkcji są najmniej efektywne. Gdyby nie dopłaty ich sytuacja dochodowa byłaby bardzo zła.
6. W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych i ogrodniczych oraz o dużych rozmiarach produkcji, koszty czynników zewnętrznych są większe. Główną przyczyną tego jest konieczność zaangażowania pracy najemnej.
7. Zużycie wewnętrzne jest niewielkie w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych i ogrodniczych. W pozostałych typach produkcji udział zużycia wewnętrznego jest znaczny.
8. Przekazania do gospodarstwa domowego występują na istotnym poziomie jedynie w małych, tradycyjnych gospodarstwach, w których zwykle prowadzona jest mieszana produkcja roślinno-zwierzęca.

⁴ Porównaj: Osuch D., Zmarzłowski K.: „Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2007 r. Region Mazowsze i Podlasie. Część II Analiza”, IERiGŻ, Warszawa 2009.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB